

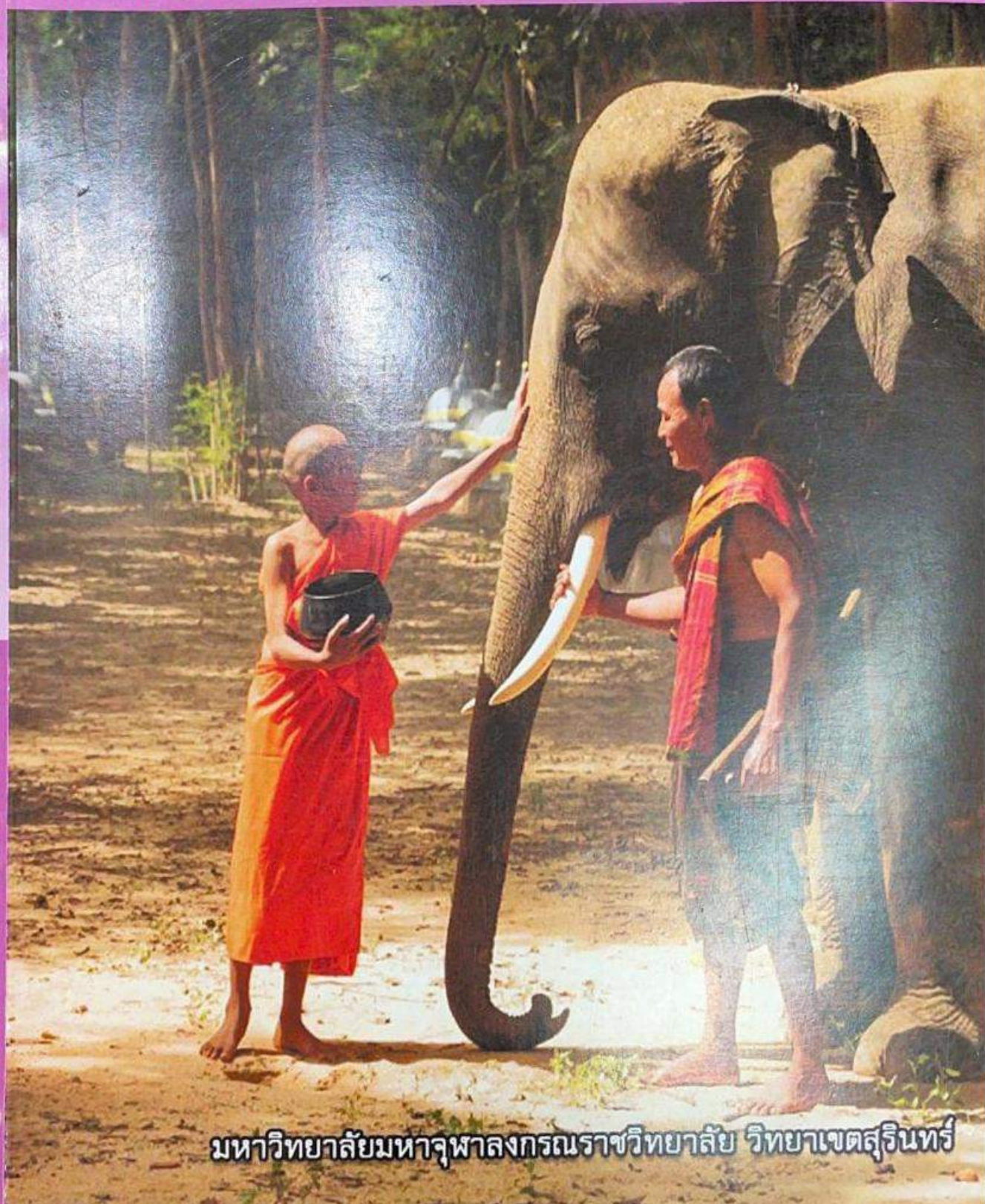

วารสารมหาจุฬาลงกรณ

Mahachulalongkornrajavidyalaya Journal

ISSN NO.1905-4459

ปีที่ ๗ มกราคม ๒๕๕๙ - ธันวาคม ๒๕๕๙ Vol. 7 January 2016 - December 2016

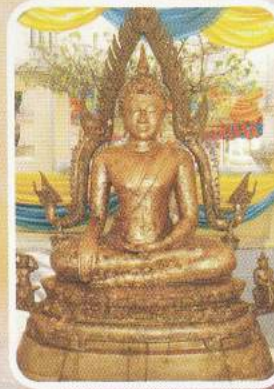
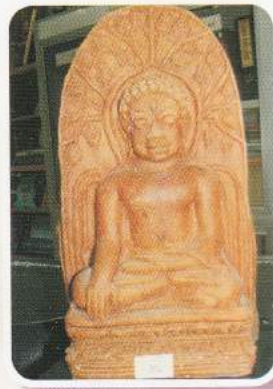
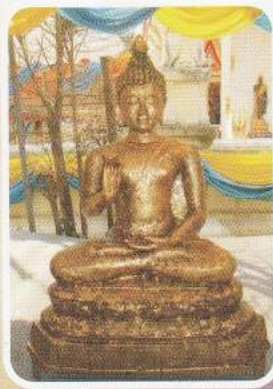
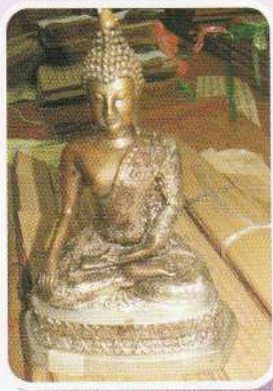

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พุทธศิลป์

สวนสมุนไพร

คำปรารภ

สำนักวิชาการ วิทยาเขตสุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้ดำเนินการจัดพิมพ์วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (Mahachulagajasar Journal) เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความรายงานการวิจัย บทความวิจัย และบทความวิชาการ ด้านมนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์, ศึกษาศาสตร์, รัฐประศาสนศาสตร์, รัฐศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษา ในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติด้านมนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์, ศึกษาศาสตร์, รัฐประศาสนศาสตร์, รัฐศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (Mahachulagajasar Journal) เป็นวารสารที่นำเสนอบทความทางวิชาการและงานสร้างสรรค์ ผลงานของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และบุคคลทั่วไป ไร้เป็นสื่อที่สำคัญสำหรับการศึกษาประเภทหนึ่ง ที่ให้ทั้งข่าวสารความรู้ความคิด แก่คณาจารย์ นิสิตตลอดทั้งผู้อ่านทั่วไปอย่างกว้างขวาง และยังทำหน้าที่ในการบันทึกความเป็นไปในสังคม ในช่วงเวลาหนึ่งได้เป็นอย่างดี และมีส่วนช่วยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาในด้านต่าง ๆ และเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ความคิด ในรูปของการเสนอบทความทางวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทรรศน์หรือบทความในรูปแบบอื่น ๆ

เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดและระบบการทำงานผ่านความร่วมมือของบุคลากรของสำนักวิชาการ วิทยาเขตสุรินทร์ จะเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถพัฒนาศักยภาพ เพิ่มขีดความสามารถขององค์กร สู่ความเป็นองค์กรที่ยั่งยืนได้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (Mahachulagajasar Journal) ฉบับนี้จะอำนวยประโยชน์การศึกษาวิชาการแก่ท่านผู้ใคร่อ่าน ไม่นานก็น้อย และขออัญมโหนากับทุกฝ่ายที่ได้ร่วมกันจัดทำวารสารจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

(พระธรรมโมลี, ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

พระมหาเศรษฐีนิวโกฏิ.....	๔
เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม.....	๑๒
สำนักปฏิบัติธรรมกับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา.....	๒๑
การจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน.....	๒๖
การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้.....	๓๔
ข่าวกระชับ.....	๓๘

พระมหาเศรษฐีนวโกฏิ

พระมหาวิริติ ไสภณสิโล ดร.*

พระพุทธรูปมหาเศรษฐีทั้ง ๗ ในสมัยพุทธกาล พระอุบาสิกาอุบลามารยา (จันทร์ ศิริจันทร์) ท่านจารึกไว้ว่า เมื่อสวดคาถาบูชาพระมหาเศรษฐีนวโกฏิทุกคำคืนแล้ว จะไม่รู้จักคำว่ายากจนเลย

ตำนานความเป็นมา

พระมหาเศรษฐีนวโกฏิ สัญลักษณ์ตัวแทนมหาเศรษฐีทั้ง ๗ ซึ่งเป็นผู้สร้างคุณประโยชน์อเนกอนันต์ให้แก่พระพุทธศาสนา และยังเป็นพุทธอุปัฏฐากขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในครั้งพุทธกาล ซึ่งพระองค์ทรงยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในทางทำบุญและเป็นยอดแห่งมหาเศรษฐีทั้งปวง ท่านทั้ง ๗ นั้นได้แก่ ท่านอนัญชัย, ท่านยัสสะ, ท่านสุมนะ, ท่านชะฎิลัสสะ, ท่านอนาถะปิณฑิกะ, ท่านเมณฑกะ, ท่านโชติกะ, ท่านสุมังคะลัสสะ และท่านมหาอุบลากวีสาวา ทั้ง ๗ ท่านที่ได้กล่าวมาแล้ว ได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลขณะยังเป็นฆราวาสอยู่

รูปลักษณะต่างๆ ภายในโลกเรานี้ล้วนมีความหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเป็นความหมายที่แสดงถึงบุคคลที่เป็นอริยะหรือผู้มีศีลมีบารมีด้วยแล้ว เปรียบได้กับคุณธรรม ความดี ความงาม เมื่อบุคคลใดหมั่นรำลึกถึงความดี เอาความดีเป็นที่พึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ บุคคลนี้ย่อมประสบพบความดี ตามตำนานของชาวล้านนาไทยระบุว่า เมื่อครั้งเกิดภัยคุกคามภัยพิบัติภัยบังเกิดความอดอยากขึ้นในดินแดนล้านนา มีพระภิกษุอรุณวาสีเป็นพระอริยสงฆ์องค์หนึ่งได้แนะนำให้สร้าง "พระมหาเศรษฐีนวโกฏิ" ขึ้นเพื่อทำการสักการบูชาแก้เคล็ดในความทุกข์ยากทั้งหลาย เมื่อสร้างและทำการ

ฉลองแล้วนั้น มีปรากฏการณ์เกิดขึ้นเป็นอัศจรรย์คือความทุกข์ยากอดอยากทั้งหลายที่มีแต่เดิมนั้นค่อยๆ บรรเทาจนสงบระงับไปในที่สุด อาณานิสงส์แห่งบารมีธรรม ที่มหาเศรษฐีทั้ง ๗ บรรลุ คือบารมีธรรมของพระอริยบุคคลตั้งแต่ชั้นโสดาบันขึ้นไป

รูปลักษณะแห่งพระมหาเศรษฐีนวโกฏิ

พระมหาเศรษฐีนวโกฏิ หรือ นวเศรษฐี เป็นหนึ่งในสามพระพุทธรูปสำคัญ ซึ่งได้สถาปนาขึ้นในอาณาจักรล้านช้างและล้านนา โดยเป็นอรุณวาสีผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐทางวิปัสสนา พระมหาเศรษฐีนวโกฏิ เป็นรูปนิมิตสัญลักษณ์แห่งโภคทรัพย์แบบหนึ่งนั้นเป็นรูปจำลองพระพุทธรูปปางสมาธิ อีกแบบหนึ่งเป็นปางพนมมือประทับนั่งสมาธิ มี ๗ หน้า แทนพุทธอุปัฏฐากสมัยพุทธกาลทั้ง ๗ ท่านได้แก่

๑. ท่านอนัญชัยเศรษฐี
๒. ท่านยัสสะเศรษฐี
๓. ท่านสุมนะเศรษฐี
๔. ท่านชะฎิลัสสะเศรษฐี
๕. ท่านอนาถะปิณฑิกะเศรษฐี
๖. ท่านเมณฑกะเศรษฐี
๗. ท่านโชติกะเศรษฐี
๘. ท่านสุมังคะลัสสะเศรษฐี
๙. ท่านมหาอุบลากวีสาวา

* น.ธ. เอก. ป.ธ. ๔, พธ.บ. (บริหารการศึกษา), M.A. (Linguistics), Ph.D. (Linguistics)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พระมหาเศรษฐีนวโกฏิ มีลักษณะคล้าย พระพุทธรูป แต่บางองค์ก็มีลักษณะเหมือนเทวรูป มีพระพักตร์ ๙ หน้า บางคนจึงเรียกว่า "พระกั้วหน้า" ก็มีลักษณะของพระพักตร์ ๒ ลักษณะ คือ

๑. พระพักตร์เรียงรอบเป็นวงกลม ในแนวเดียวกัน จำนวน ๙ หน้า ลักษณะรูปร่างของพระนุชา จะมีส่วนคล้ายพระพุทธรูปมาก

๒. พระพักตร์เรียงสูงขึ้นไปในแนวตั้ง ๓ ส่วน (ส่วนล่าง, ส่วนตรงกลาง, และส่วนบน) โดยในส่วนล่างและตรงกลางเป็น ๓ เศียรหรือ ๓ หน้า ลักษณะเหมือนพระตรีมูรติ และด้านบนหรือส่วนยอดมีเพียง ๑ เศียร รวมแล้วมี ๙ หน้า ลักษณะรูปร่างของพระนุชาจะมีส่วนคล้ายเทวรูปมากกว่า

อิทธิคุณแห่งพระมหาเศรษฐีนวโกฏิ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ท่านจารึกไว้ว่า เมื่อสวดคาถาบูชาพระมหาเศรษฐีนวโกฏิทุกคำคืนแล้วจะไม่รู้จักคำว่ายากจนเลย ครอบครัวจะอยู่เย็นเป็นสุข เวลาทุกข์ภัยหรืออัปโชค ให้สวดบูชาแล้วอธิษฐานทำน้ามนต์ ประพรมบ้านเรือน ร้านค้า และบิรवार จะบันดาลให้ร่ำรวยและอยู่เย็นเป็นสุขตลอดปี

เคล็ดลับและวิธีสักการบูชา

พระมหาเศรษฐีนวโกฏินี้ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) สร้างขึ้น แจกศิษย์ของท่าน ต่อมาตำรานี้ได้ตกทอดมาถึง ท่านเจ้าคณะประจันตบุรี และหลวงปู่มาญาณวโร จนถึงพระครูโสภณขันติพลากร (พระอาจารย์แจ้ว) สร้างขึ้นมาให้คณะศิษย์นำไปสักการบูชาเมื่อ เดือน ๙ ขึ้น ๙ ค่ำ ปี ๒๕๔๔ ณ สำนักสงฆ์ หมู่ ๑๒ ตำบลคูบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ส่วนอีกสายหนึ่ง ทางวัดสุทัศน์ ก็ได้สร้างพระมหาเศรษฐีนวโกฏิขึ้นมาเช่นกัน ตามตำราระบุว่า เมื่อถึงวันเถลิงศก คือวันสงกรานต์ และวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๙ ของ ทุก ๆ ปี ให้จัดดอกไม้ขาว (หรือดอกมะลิ) ๙ กระถง ข้าวตอก ๙ กระถง อาหารคาว ๙ อย่าง รูป ๙ ดอกเทียน ๙ เล่ม จตุบูชาพระมหาเศรษฐีนวโกฏิ แล้วกล่าวบูชาด้วยพระคาถา ๙ จบ จากนั้นให้น้ำองค์พระลงสร้งน้ำ แล้วนำน้ำนั้นไปอาบกินหรือประพรมตามบ้านเรือน จะทำให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดทั้งปีแล เริ่มต้นบูชาพระมหาเศรษฐีนวโกฏิ ในวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๙ ตรงกับ เดือนสิงหาคม ของทุกปี แล้วจะเป็นเศรษฐี-มหาเศรษฐีตลอดกาล

เอกสารอ้างอิง

๑. ประวัติพระมหาเศรษฐีนวโกฏิ,

วัดบรมนิวาส พ.ศ. ๒๕๕๓

๒. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี).

กรุงเทพมหานคร, ปิโย เซอร์วิส, ม.ป.ป.

เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

โดย...ไชยรัตน์ ปัญญาเอก*

สุรินทร์ เมืองขอมโบราณ คนทั่วไปกล่าวว่า ชาวสุรินทร์มีความแตกต่างจากชาวอีสานทั่วไปคือ ชาวอีสานพูดลาว (ภาษาถิ่น) กินข้าวเหนียว แต่ชาวสุรินทร์พูดเขมร กินข้าวเจ้า

นักประวัติศาสตร์ และนักโบราณคดีได้สันนิษฐานว่า พื้นที่ภาคอีสานเคยเป็นที่อยู่ของพวกละว้า และลาว มีแคว้นแคว้นปกครองเรียกว่า อาณาจักรฟูนัน ต่อมาขอมได้เข้ามามีอำนาจแทน และตั้งอาณาจักรเจนละ หรืออีสานปุระ ภายหลังแตกแยกเป็นสองแคว้น ทางแผ่นดินสูงตอนเหนือได้แก่ ภาคอีสานและฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง (ลาว) เรียกว่า แคว้นพนม หรือเจนละบก แผ่นดินต่ำตอนใต้จรดชายทะเล (เขมร) เรียกว่า เจนละน้ำ ชาวเจนละบกเป็นขอมและเผ่านิกริโต ส่วนชาวเจนละน้ำเป็นชนเผ่าใหม่ ที่เกิดจากการผสมระหว่างชาวพื้นเมืองเดิม กับเผ่านิกริโต และเผ่าเมลานีเซียน

ชาวเจนละบก มีอิทธิพลในดินแดนที่ราบสูงอีสาน มีการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ความเจริญรุ่งเรือง และมีอำนาจในบริเวณนี้ แต่ภายหลังเจนละบก ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของเจนละน้ำ ถูกเกณฑ์ไปสร้างปราสาท ในแคว้นเจนละน้ำ นาน ๆ เข้าก็กลายเป็นขอมปนเขมร ล่วงมาหลายชั่วอายุคน ก็กลายเป็นเขมรไปโดยสมบูรณ์ พวกขอมที่อยู่ในที่เดิมก็ร่อยหรอหมดไป ทำให้บริเวณที่ราบสูงอีสานมีสภาพเป็นเมืองร้าง วัฒนธรรมขอมกับเขมรจึงปะปนอยู่ด้วยกัน

วิถีชีวิตของชาวสุรินทร์ ถูกหล่อหลอมด้วยจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมที่มีความคล้ายคลึงกับชาวเขมรในกัมพูชา แต่ยังมีข้อแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น ชาวสุรินทร์เรียกตนเองว่า ขแมร์โลอ แปลว่า เขมรสูง เรียกชาวกัมพูชาว่า ขแมร์กรอม แปลว่า เขมรต่ำ

ภาษาเขมร ที่คนสุรินทร์พูดไม่เหมือนกับภาษาเขมรในกัมพูชา ส่วนสาเหตุที่วัฒนธรรมของชาวสุรินทร์ ไน้มุ่งไปยังทางเขมรนั้น เนื่องจากชาวพื้นเมือง ซึ่งเป็นชาวกวย เป็นพวกรักสงบ เมื่อมาอยู่ในถิ่นเขมร จึงพยายามสร้างสัมพันธไมตรีอันดีกับเขมร วัฒนธรรมของชาวกวยจึงผันแปรไปทางเขมร วัฒนธรรมเขมรได้ขยายเข้าสู่ดินแดนที่ตั้งเมืองสุรินทร์ ตั้งแต่บริเวณทิวเขาพนมดงรัก ในพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ ชาวเขมรได้อพยพ มาตั้งภูมิลำเนาในเมืองสุรินทร์ มีการแต่งงานระหว่างชาวเขมรกับชาวกวย ทำให้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ส่วนวัฒนธรรมลาวได้ขยายเข้ามาเมืองสุรินทร์ เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๒๒ จึงกลายเป็นวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันระหว่างชาวกวย ชาวเขมร และชาวลาว โดยมีวัฒนธรรมเป็นแกนหลัก

* ศศ.ม. การบริหารงานทั่วไป ศศ.ม. การบริหารการศึกษา) หัวหน้าฝ่ายวิชาการและวิจัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ วิทยาลัย วิทยาลัยสุรินทร์

ผ้าไหมสุรินทร์ สายใยแห่งอารยธรรมขอม

ผ้าทอของสุรินทร์ มีประวัติความเป็นมา ยาวนาน และยังคงรักษารูปแบบลวดลายสีสันทันที่ แปลกตา ความประณีต และกลวิธีการทอแบบ โบราณไว้ได้จนถึงปัจจุบัน ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกลุ่มที่พูดภาษาเขมร ยังคงผลิตผ้าไหม ที่มีเทคนิคการผลิตเฉพาะตัว ซึ่งบรรพบุรุษ ได้ สืบทอดหลักการและกรรมวิธีการผลิต เช่น การเลี้ยงไหม การมัดหมี่ การย้อมสี และการทอ เป็นต้น

กลุ่มชนแต่ละตระกูลภาษาในจังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะการทอผ้าแตกต่างกัน ทั้งในด้านกลวิธีการทอ ลวดลาย การให้สี การย้อมสี และวัตถุดิบ ที่ใช้ ลักษณะการผ้าทอของกลุ่มคนไทยเชื้อสาย เขมร มีเอกลักษณ์เด่นชัด แตกต่างจากผ้าทอของ ชาวอีสานทั่วไป ผ้ามัดหมี่ของคนไทยเชื้อสายเขมร คือ ผ้าปูม เป็นผ้าทอเส้นพุ่งแบบสานตะกอ มี ลวดลายเด่นชัด เดิมใช้เป็นผ้าสำหรับชนชั้นสูง ในราชสำนัก นิยมทอขนาดยาวประมาณ ๔ เมตร กว้าง ๑ เมตร มีลวดลายสามแถวที่เชิงผ้าทั้งสอง ข้าง นอกจากนี้ยังมีผ้ายกดอกที่เรียกว่า ลายลูกแก้ว ทอแบบสามตะกอ หกตะกอ และแปดตะกอ นิยม นำมาทำเป็นผ้าสไบ ผ้าห่ม ผ้าคลุมไหล่ มีลวดลาย เป็นรูปสัตว์และรูปนครวัด ต้นแบบของผ้าชนิดนี้ มาจากแบบผ้าของเขมร ซึ่งทอเป็นภาพพระพุทธรูป-ประวัติ และภาพจากบนสวรรค์

กลุ่มชนชาวเขมร ในจังหวัดสุรินทร์ นิยม ย้อมสีไหมด้วยสีธรรมชาติ โดยใช้กรรมวิธีที่เป็น เอกลักษณะเฉพาะตัว จึงมีลักษณะโดดเด่น สวยงาม แปลกตา สีที่ใช้ย้อมไหม เป็นสีธรรมชาติได้จากพืช และสัตว์ เช่น สีแดงได้จากครั่ง หรือขี้ครั่ง สีเหลือง ได้จากแก่น หรือแกล่ สีครามได้จากราก และใบ ของต้นคราม สีดำได้จากผลมะเกลือ สีเขียวได้จาก เปลือกประโหด หรือกระหูด

ลวดลายของผ้าไหมสุรินทร์ มีลักษณะ แตกต่างจากผ้าของชาวอีสานทั่วไป กรรมวิธีในการ จับลาย หรือมัดลายมีรสนิยมสูง นิยมใช้ไหมน้อย เพราะเป็นไหมเนื้อละเอียด และพิถีพิถันในการ เก็บรายละเอียดของลวดลาย ตลอดจนการสร้าง สีสันทัน ที่ประสานกลมกลืนกับลวดลายผ้า

ลวดลายผ้าพื้นเมืองของชาวอีสานทั่วไป มี สองลักษณะคือ ลวดลายภายนอก และลวดลาย โครงสร้าง แต่ลวดลายผ้าพื้นเมืองของชาวสุรินทร์ เป็นลวดลายโครงสร้าง ซึ่งเกิดจากการมัดย้อม และการทอให้เป็นลวดลายต่าง ๆ หรือความ แตกต่างของวัสดุที่ใช้ทอ หรือเกิดจากวิธีการทอ (การขัดเส้นไหม)

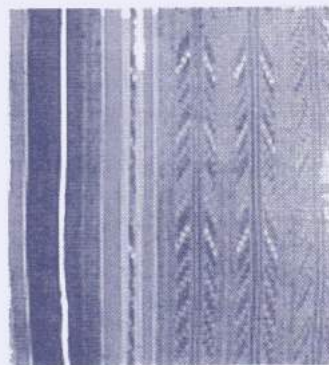

การจับลาย หรือมัดหมี่เป็นลายนั้นได้รับอิทธิพลหรือความบันดาลใจ จากสิ่งแวดล้อมเช่น ลายพระตะบอง ลายพนมเปญ ลายปราสาท ลายกนก ลายเรือหงส์ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังเป็นความบันดาลใจจากธรรมชาติ ได้แก่ ลวดลายจากพืช ลวดลายจากสัตว์ เช่น ดอกมะเขือ ดอกผักขะแยง ลายช้าง ลายม้า ลายไก่ ลายนกยูง เป็นต้น

กลวิธีการทอ จำแนกออกเป็นสามลักษณะคือ

ลายทางและลายตาราง เป็นลวดลายที่เกิดจากการย้อมสีไหมที่ทอ โดยย้อมไหมยืนและไหมพุ่งต่างสีกัน ลายที่นิยมกันมากได้แก่ ลายสระมอ มีลักษณะเป็นตารางเล็ก ๆ นิยมใช้สีดำเหลืองทอง และสีเขียวขี้ม้า ผ้าที่ย้อมจนได้สีทองแก่ ถือว่าเป็นผ้าลายสระมอที่สวยงามที่สุด มีความคงทนถาวรมาก ผ้าลายอันลุนญ์ซั้ม มีลักษณะเป็นลายทาง นิยมย้อมไหมเป็นเส้นพุ่ง และไหมเส้นยืนเป็นสีแดง-ขาว เหลืองทอง-เขียว ผ้าผืนหนึ่งจะใช้ไหมเพียงสีเดียว ทอสลักันไปจนจบผืน ผ้าลายสกุ มีลักษณะเป็นตารางเหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างด้านละครึ่งนิ้ว ภายในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสยังมีตารางเล็กๆ อีก ๖๔ ตาราง สีที่นิยมใช้เป็นกรอบคือ สีเขียว กับ สีขาว หรือสีเหลืองทองกับสีขาว ส่วนตารางเล็ก ๆ ภายในกรอบนั้นนิยมใช้สีหลาย ๆ สี เช่น เขียว แดง น้ำเงิน และเหลืองทอง เป็นต้น ผ้าลายขโรง (โล่ง) มีลักษณะเป็นตารางใหญ่ ขนาดยาวห้านิ้วครึ่ง กว้างสี่นิ้วครึ่ง โดยประมาณนิยมใช้สีแดง สลับกับสีเขียว มีลายริ้วตรงกลางตลอดผืนผ้า

มีความพิเศษที่ผิวสัมผัสของผ้า มีความมันระยิบระยับ ซึ่งเกิดจากการปั่นไหมทางกระรอก ผ้ากระนีว เป็นผ้าที่ใช้เส้นไหมต่างสีกัน ตั้งแต่สองเส้นขึ้นไป นำมาพันให้เป็นเส้นเดียวกัน เมื่อทอเป็นผ้าแล้วจะได้ผ้าไหมเนื้อหนา สวยงามแปลกตา นิยมใช้เป็นผ้าปูโต๊ะกระเบน ผ้าปูรองทางกระรอก

ลายมัดหมี่ เป็นลวดลายที่เกิดจากการมัดย้อมเส้นพุ่งแล้วนำไปทอเป็นผืนผ้า ชาวสุรินทร์เชื้อสายเขมรเรียกผ้าชนิดนี้ว่า ผ้าปุม มักจะทำลวดลายเป็นรูปคน สัตว์ และรูปสถาปัตยกรรมเขมร เมืองพนมเปญ และพระตะบอง ผ้าปุมชนิดที่ดีที่สุดได้แก่ ผ้าลายก้ามแย่งประจำยาม ผ้าลายนาเกี้ยวสีแดง ผ้าลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ก้ามแย่งเป็นรูปนาเกี้ยวและลายบุษบก สีและลวดลายของผ้าปุม นิยมใช้สีม่วงเปลือกมังคุด สีแดง สีเขียว สีคราม และสีเหลือง ซึ่งมีความกลมกลืนกัน เนื่องจากการย้อมทับ เพื่อผสมสีให้ได้สีใหม่ขึ้น ผ้าปุม ที่มีสีและลวดลายเด่น ๆ ได้แก่ ผ้าลายพระตะบอง เป็นลายกรอบรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มีลายดอกสี่ด้านอยู่ตรงกลาง นอกกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนล้อมรอบด้วยขอเครือ ผ้าลายช้าง มีลักษณะเป็นรูป

ข้างยืน หรือหมอบ หันหน้าเข้าหากันเป็นคู่ ๆ ทั้งนี้เกิดจากการคั่นไหมเพื่อมัดลาย ผ้าลายม้า มีลักษณะเป็นรูปม้ายืนคล้ายช้าง ผ้าลายนกยูง มีลักษณะเป็นรูปนกยูงรำแพน ยืนหันหน้าเข้าหากันคล้ายลายช้าง ผ้าลายไก่ มีลักษณะเป็นรูปไก่ ยืนหันหน้าออกจากกัน นอกจากนี้ยังมีลายผ้าที่นิยมทอใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ ลายนก ลายพญานาค ลายพนมเปญ ฯลฯ

ลายผสม เป็นลายที่เกิดจากการทอเส้นพุ่ง ย้อมสีและมัดย้อมสลับกันจนเต็มผืนเรียกว่า หมี่คั่น เช่น

ลายหมี่โฮล เป็นผ้าที่เน้นสีสันและลวดลายให้ดูเด่นสะดุดตา มีลักษณะคล้ายคล้ายใบไม้ เป็นลายรี้ว ขนาดกว้างประมาณครึ่งนิ้ว คล้ายกันใบไม้สลับกับลายมัดหมี่ที่คล้ายใบไม้

ลายอัมปรม มีลักษณะเป็นลายตารางเล็ก ๆ ตรงกลางมีจุดประสีขาวลอยเด่นบนพื้นสีน้ำตาลแดง ซึ่งเกิดจากการมัดเส้นยืนและเส้นพุ่งเป็นกำ (มัดสองทาง) เว้นระยะห่างกันประมาณครึ่งเซนติเมตร แล้วย้อมด้วยสีน้ำตาลอมแดง ชาวสุรินทร์เรียกไหม

ที่ย้อมนี้ว่า สีกราก หรือสีกรา การผลิตผ้าลายอัมปรมนี้เป็นกรรมวิธียุ่งยากที่สุด เนื่องจากต้องมัดหมี่เส้นยืน ซึ่งยุ่งยากมาก แล้วยังต้องใช้ทักษะความชำนาญในการดึงเส้นพุ่ง และเส้นยืนให้สัมผัสกันตรงระยะและช่องไฟอีกด้วย เพื่อให้เส้นไหมติดกันเป็นรูปเครื่องหมายกากบาท ได้สัดส่วนสวยงาม

ลายโคม มีลักษณะคล้ายเปลวเทียน ที่เป็นเปลวรอบนอกกรอบใน มีจำนวนเลขเพื่อบอกจำนวนที่คั่นลายมัดย้อม ลายโคมนี้จัดเป็นลายพื้นฐานที่สามารถนำไปดัดแปลงให้มีขนาดเล็กลง หรือใหญ่ขึ้นได้ มีชื่อเรียกตามขนาด เช่น โคมห้า โคมเจ็ด โคมเก้า เป็นต้น

ลายขอ มีลักษณะคล้ายตะขอ ออกแบบลายตามอย่างตะขอ ที่ใช้ยึดเกาะดึงของเครื่องใช้ในบ้าน มีการออกแบบเป็นลายขอเดี่ยวๆ เรียงกันไปเต็มผืนผ้า หรือเรียงต่อ ๆ กันเรียกว่า ขอเครือ

ลายลูกแก้ว มีลักษณะคล้ายลูกแก้วอยู่กลางลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขนาดเล็ก เป็นผ้าไหมที่ทอยกดอกในตัว แต่เดิมนิยมใช้สีขาวและสีดำ โดยทอเสร็จแล้วจึงนำไปย้อม ต่อมามีการมัดย้อมแล้วนำไปทอ การยกดอกนี้มีหลายลายด้วยกัน เช่น ลายดอกแก้ว หรือลูกแก้ว ลายดอกจันทร์ ลายดอกพิกุล เป็นต้น

แหล่งผลิตผ้าไหมที่สำคัญของจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ หมู่บ้านจันรม ตำบลตาอ้อ อำเภอมือ ๔ บ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอมือ ๔ บ้านแกใหญ่ ตำบลแสงพันธ์ อำเภอมือ ๔ บ้านเขวาสินรินทร์ อำเภอเขวาสินรินทร์ ตำบลจารพัด อำเภอสี่พระภูมิ

การทำผ้าหม้อนิน

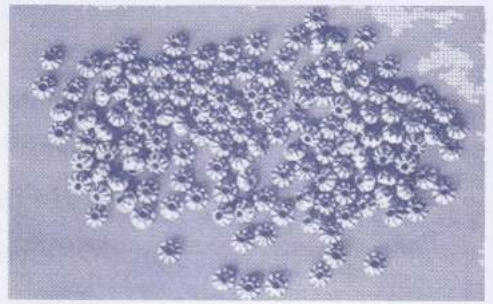
เป็นผ้าที่ย้อมสีที่ได้จากต้นคราม มีแหล่งผลิตอยู่แห่งเดียวที่อำเภอสนม กลุ่มชนที่ผลิตผ้าหม้อนิน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กูย และลาว (ลาวส่วย) ซึ่งมีวัฒนธรรมการทอผ้าเช่นเดียวกับชาวอีสานทั่วไป แต่มีการผลิตผ้าย้อมครามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวมาแต่โบราณ

กรรมวิธีการทำสีคราม และย้อมหม้อนิน มีลักษณะเฉพาะตัวคือ ตัดต้นครามมาแช่น้ำทิ้งไว้ ๑-๒ วัน น้ำจะมีสีน้ำเงินอมเขียวเรียกว่า น้ำคราม เอาน้ำครามไปกวนกับปูนกินหมากจนเกิดเป็นฟองทิ้งไว้ให้ตกตะกอนแล้วกรองเอากาก (เยื่อคราม) ไปผึ่งแดดจนหมาด จึงนำไปใช้ย้อมผ้าโดยผสมกับน้ำด่างที่ได้จากการต้มมดแดงผสมเหล้า (สาโท) ต้นขี้เหล็ก และต้นกล้วย (เหง้า) ที่เผาแล้ว การย้อมจะต้องทำซ้ำ ๆ กันประมาณ ๖-๘ ครั้ง เพื่อให้สีติดทนทาน ผ้าที่นำมาย้อมหากเป็นสีเหลือง เช่นไหมที่มีสีขาวอมเหลือง เมื่อย้อมแล้วจะกลายเป็นสีเขียวอมคราม การย้อมทำได้ทั้งก่อนทอและหลังทอ

การทำประเทียม

ประเทียมเป็นภาษาเขมร หมายถึง ประคำ หรือลูกประคำ ที่นำมาย้อมหรือจัดแต่งเป็นเครื่องประดับ ทำจากเงินแท้ และทำจากทองผสม (ทองดอกบวบ)

แหล่งผลิตประเทียม ที่ขึ้นชื่อที่สุดคือ อำเภอเขวาสินรินทร์ กลุ่มชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวเขมร ที่มีฝีมือทางด้านหัตถกรรมตามแบบขอม โดยเฉพาะ

ในการทำทองรูปพรรณ ทุกหลังคาเรือนจะเริ่มทำงานตั้งแต่เช้าจรดเย็นด้วยความขยันขันแข็ง และสนุกสนาน ชาวบ้านจะจับกลุ่มทำงานภายในบ้าน หรือรอบบริเวณบ้าน

ลักษณะของเครื่องประดับที่ทำจากประเทียมของชาวอำเภอเขวาสินรินทร์ มีความแตกต่างจากการทำเครื่องเงินโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ

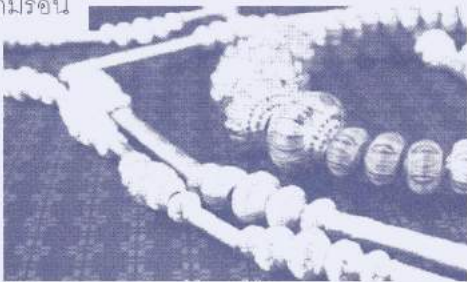
รูปทรง ประเทียม ซึ่งผลิตออกมาเป็นเม็ด มีชื่อตามรูปทรง เช่น ตบปาก มะเฟือง กลีบบัว เหลี่ยมเพชร ตะโพน ฤๅเงินกรวย หกเหลี่ยม แมงดา กระบอก น้ำเต้า ไข่แมลงมุม และรูปทรงประยุคต์อื่น ๆ เมื่อทำรูปต่างๆ ออกมาแล้ว ช่างจะนำเม็ดประเทียมเหล่านี้มาร้อยเป็นเครื่องประดับตามแบบที่ต้องการ เช่น ร้อยแบบเดียวกันหมด หรือร้อยสลับกันหลายรูปทรง หลายขนาด ในเส้นเดียวกันก็ได้ เครื่องประดับที่สำเร็จแล้วจะนำไปวางจำหน่ายมีหลายชนิด เช่น ตุ่มหู สร้อยคอ สร้อยข้อมือ พวงกุญแจ เข็มขัด กระดุม ฯลฯ

ลวดลาย เครื่องประดับเงิน จะเน้นลวดลายที่เด่นชัด มีความอ่อนช้อย ละเอียดอ่อน มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งนับได้ว่าเป็นศิลปะที่ประณีตสวยงามมาก ลวดลายที่นิยมได้แก่

ลายกลีบบัว ลายดอกพิกุล ลายดอกจันทร์ ลาย
พระอาทิตย์ ลายดอกทานตะวัน ลายข้าวหลามตัด
ลายร่างแห ลายใบไม้ ลายฟักทอง ลายตักแตน
ลายไทย ฯลฯ ส่วนใหญ่เป็นลายที่ลอกเลียนแบบ
มาจากธรรมชาติรอบ ๆ ตัว จากดอกไม้ ใบไม้
สัตว์ ธรรมชาติอื่น ๆ

ขั้นตอนการทำ นำก้อนเงินมาหลอมละลาย
ในเบ้าหลอม และนำมาแผ่ เเผ แล้วรีดให้เป็นแผ่น
ตามขนาดที่ต้องการ นำแผ่นเงินมาม้วนให้กลมเป็น
หลอด โดยใช้ไม้ไผ่แล้วเชื่อมรอยต่อด้วยน้ำยา
ประสานและความร้อน จากนั้นนำมาตีให้ได้รูปร่าง
เป็นลูกประเก้อม โดยใช้ค้อนเขี่ย และหม้อน แล้วให้
ความร้อนเพื่อให้อยู่ตัว จากนั้นใส่รูปประเก้อม โดย
ใช้เส้นลวดที่ขดเป็นวง วางที่หัวและท้ายของลูก
ประเก้อม แล้วเชื่อมโดยใช้น้ำยาประสาน และ
ความร้อน

ขั้นต่อไปทำเส้นร้อย เป็นโลหะผสมระหว่างเงินกับ
ทองแดง เผาไฟให้ร้อนรีดให้ยาวเป็นเส้น นำ
ลูกประเก้อมที่ใส่ขอบเรียบร้อยแล้ว ไปต้มให้ขาวใน
สารละลาย ประกอบด้วยสารน้ำส้มและเกลือใน
สัดส่วนที่เหมาะสม ประมาณ ๑๕ นาที อุดรูลูก
ประเก้อมด้วยชันเพื่อให้มีรูปทรงตัว แล้วนำลูก
ประเก้อมไปสลักลวดลายตามที่ต้องการ เจาะรูกลาง
เพื่อร้อย ขัดให้ขาวแล้วทำการชุบเคลือบด้วยไฟฟ้า

หม้อดินบ้านน้ำดำ

บ้านน้ำดำ อยู่ในตำบลท่าตูม อำเภอท่าตูม
ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา หลัง
ฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านจะช่วยกันปั้นหม้อ ปั้นกระถาง
ส่งขายตลาดท่าตูม และตลาดรัตนบุรีหรือนำไปแลก
ข้าวในละแวกนั้น

การเตรียมดิน ดินที่ใช้ปั้นนำมาจากกุ่ม
เลนียดใกล้ ๆ แม่น้ำมูล ลักษณะดินมีสีเทาปนขาว
หรือบางที่ค่อนข้างเหลือง เป็นดินคุณภาพดีใน
แถบนี้ นำดินมาตากให้แห้งสนิทแล้วนำไปแช่ในโอ่ง
หรือบ่อ เพื่อให้ดินอ่อนตัว แล้วนำไปผสมกับเชื้อดิน
ซึ่งเป็นดินแห้งบดละเอียด ผ่านการร้อนโดยการเอา
ดินเหนียวผสมกับแกลบในสัดส่วนสองต่อหนึ่ง
ผสมกันเป็นก้อนนำไปตากแดดให้แห้งแล้วนำไปเผา

ให้ลูก นำมาบดละเอียด กรองด้วยตะแกรง เอาเฉพาะส่วนที่ละเอียดมาเป็นเชื้อดิน นวดดินที่เตรียมมากับเชื้อดินให้เข้ากัน ใส่ถุงพลาสติก หรือวัสดุที่เก็บความชื้นได้ เพื่อเข้าสู่กระบวนการขึ้นต่อไป

อุปกรณ์การปั้น ประกอบด้วยตั้ง หรือแท่นไม้รูปทรงกระบอก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๘ นิ้ว ขึ้นไป สูงประมาณ ๔๐-๕๐ เซนติเมตร เพื่อขึ้นดิน เครื่องมือปั้น ทำจากไม้หรือดิน ใบสับประรด ใช้สำหรับขึ้นปากหม้อเพราะมีคุณสมบัติมันและลื่น

ขั้นตอนการปั้น การปั้นหม้อเรียกว่าการตีหม้อ งานปั้นหม้อส่วนใหญ่จะเป็นหญิง ส่วนชายมีหน้าที่นวดดิน หาฟืนเผา ลำเลียงดิน ปริมาณการปั้นขึ้นอยู่กับขนาดของหม้อที่ปั้น เช่นขนาดหม้อข้าวจะได้ไม่เกิน ๓๐ ใบต่อวัน เมื่อปั้นเสร็จจะตากทิ้งไว้ ๔ - ๕ วัน จึงนำไปเผา

การเผา รวมกันเผาครั้งละ ๒๐-๓๐ ใบ ใช้เวลา ๔ - ๕ ชั่วโมง ใช้ฟืนหรือฟางเป็นเชื้อเพลิง ทิ้งไว้จนเย็น ผิวน้ำตาลจะเปลี่ยนสีเป็นสีเหลืองปนส้มหรือน้ำตาล เรียกว่า หม้อสุก พร้อมนำไปใช้ได้

ประเภทเครื่องปั้นดินเผา จำแนกตามรูปร่างและวัตถุประสงค์การใช้งาน เช่น หม้อข้าว หม้อแกง หม้อสาว (ใช้สำหรับสาวไหม) หม้อแอ่ง (ใช้ใส่น้ำดื่ม) กระถาง เต่า

การแต่งกาย

ผู้ชายไทยภูษานิยมุ่งผ้าไหมควบ โดยเฉพาะหม้อช้าง เวลาออกไปจับช้างจะต้องนุ่งชุดเดียวห้ามเปลี่ยนแต่ให้ซักได้ หม้อช้างจะใช้ผ้าขาวม้าไหมขิดที่ชายหรือปลายผ้า เวลาเปี่ยงผ้าจะขิดไว้ด้านหลัง อ้อมผ้าไปด้านหลังพาดไปสอดเข้าใต้รักแร้ของแขนอีกข้างหนึ่ง แล้วรวดผ้าคาดไหล่ในข้างนั้นสวยงามมาก หากอากาศหนาวเย็นก็ใช้ผ้าสไบอีกผืน เปี่ยงซ้อนในแนวทางเดียวกัน

การแต่งกายของผู้หญิงไทยภูษ มีผ้าลายขิดสำหรับโผกศีรษะ และทำเป็นผ้าเปี่ยงทับเสื้อสีดำ อันเป็นสีแห่งความมั่นคง ผ้าสีดำใช้ตัดเสื้อจะทอยกเรียกผ้าแก๊ป สำหรับผ้าถุงมีลักษณะคล้ายกับผ้าขึ้นของชาวไทยลาว แต่ฝีมือการทอของไทยภูษสวยงามกว่า ผ้าถุงที่นิยมกันมากคือ ลายดั่งแพะ เป็นผ้ามัดหมี่ที่ทัวไปเรียกว่าหมี่ขอ ลายดั่งแพะ เป็นผ้ามัดหมี่อีกลายหนึ่ง เน้นพื้นสีแดง มีลายโค้งงอตามรูปในแนวขวางของผ้า ดั่งแพะแปลว่าไม้คาน ในการใช้ผ้าลายนี้ ชาวไทยภูษบางคนถือว่ามีลวดลายสวยงามในตัว แล้วไม่ต่อตีนขึ้น จะต่อเฉพาะหัวขึ้นสำหรับนุ่ง ให้ตัวผ้าถุงได้แสดงลายเต็มตัวนั่นเอง ลายโอง จะมีลายน้ำไหลสลับกับหมี่คั่น นิยมสืบทอดแต่งครั้งและต้องย้อมด้วยสีธรรมชาติ

ภาษาถิ่น

ชาวจังหวัดสุรินทร์ ประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาถิ่นเป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีอยู่สามภาษาคือ ภาษาเขมร ภาษาส่วยและภาษาลาว

กลุ่มที่ใช้ภาษาเขมร ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมือง ฯ อำเภอปราสาท อำเภอสังขะ อำเภอกาบเชิง อำเภอบัวเขต อำเภอลำดวน อำเภอเขวาสินรินทร์ อำเภอศรีณรงค์ อำเภอพนมดงรัก และบางส่วนของอำเภอท่าตูม อำเภอชุมพลบุรี อำเภอจอมพระ อำเภอศีขรภูมิ และอำเภอสำโรงทาบ

กลุ่มที่ใช้ภาษาส่วย ส่วนใหญ่แล้วอยู่ในเขตอำเภอจอมพระ อำเภอสำโรงทาบ และบางส่วนของอำเภอท่าตูม อำเภอศีขรภูมิ อำเภอสังขะ อำเภอสนม อำเภอศรีณรงค์ และอำเภอเขวาสินรินทร์

กลุ่มที่ใช้ภาษาลาว ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอรัตนบุรี อำเภอโนนนารายณ์ อำเภอสนม อำเภอชุมพลบุรี และบางส่วนของเขตอำเภอท่าตูม และ อำเภอศีขรภูมิ

ในสามภาษาดังกล่าว มีผู้พูดภาษาเขมรเป็นส่วนใหญ่และเรียกตนเองว่า เขมร์เลอ แปลว่า เขมรสูง มีความแตกต่างจากเขมร์กรอม แปลว่า เขมรดำ ภาษาเขมรสุรินทร์เป็นภาษาผสมระหว่างชาวญกับชาวเขมร ที่คนไทยเรียกว่า ส่วยเขมร ชาวญสุรินทร์ที่พูดภาษาเขมรนั้นเสียงห้วนลำเนียงกระด้างไม่ไพเราะอ่อนหวานเหมือนถ้อยคำสำเนียงของชาวเขมรแท้ในกัมพูชา จนบางที่พูดกันแทบไม่รู้เรื่อง

ปัจจุบันภาษาเขมร ที่ชาวสุรินทร์ใช้พูดกัน มีลีลาของเสียงเรียบเสมอ นุ่มนวล อ่อนโยน

ไม่กระซอกโขกชาก ไม่กระแทกกระแท้น ไม่มีอักษรสูง เป็นเสียงอักษรกลางถึงอักษรต่ำทั้งสิ้น เป็นภาษาที่ใช้เขียนด้วยอักษรขอม หรือเขมรโบราณ ซึ่งปรากฏเป็นอักษรในคัมภีร์ใบลานและบดสวดต่างๆ ที่จารเป็นตัวหนังสือไทยโบราณและอักษรขอม ต้นรากของภาษานี้คือ ภาษาสันสกฤต เช่นการนับเดือนเริ่มนับจากเดือนห้า เป็นต้นไป

ภาษาเขมรมีความคล้ายคลึงกับภาษาไทยมากกว่าความแตกต่าง เพราะภาษาเขมรเป็นคำโดด เช่นเดียวกับภาษาไทย มีลักษณะของภาษาคำที่ใช้ติดต่อกัน และภาษาวิภัติปัจจัยด้วย เขมรยืมคำภาษาต่างประเทศเช่น บาลี สันสกฤต เข้าไปใช้ในภาษาของตนเองมากพอ ๆ กับภาษาไทย เพราะเป็นภาษาเกี่ยวกับศาสนา และพิธีกรรม

อย่างไรก็ตามก็มีความแตกต่างกันคือ การสร้างคำแตกต่างกับภาษาไทยคือ ภาษาไทยใช้วิธีสร้างคำแบบประสมคำเป็นหลัก แต่เขมรโบราณใช้วิธีสร้างคำโดยการเติมหน้าคำและกลางคำ แต่ไม่มีการเติมท้ายคำ เขมรไม่ใช้วรรณยุกต์ ซึ่งเป็นความแตกต่างที่ชัดเจนมาก

บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์

พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง

พระยาสุรินทรภักดี ๙ (ปุม) เจ้าเมือง
ประทายสมันต์ (เมืองสุรินทร์) ท่านแรก เป็นผู้วาง
รากฐานการก่อตั้งเมืองสุรินทร์ ในสมัยอยุธยา มี
ชาวไทยพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งที่เรียกตนเองว่าส่วย หรือ
กวย หรือกูย เป็นกลุ่มชนที่มีความรู้ความสามารถ
ในการจับช้างป่ามาเลี้ยงไว้ใช้งาน ได้แบ่งกลุ่มมา
ตั้งถิ่นฐานอยู่หกพวกด้วยกัน ในเขตจังหวัดสุรินทร์

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๐๒ มีช้างเผือกแตกโขลง
ออกจากเมืองหลวงหนีเข้าป่า สมเด็จพระบรมราชา
ธิราชที่ ๓ (สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์) แห่ง

กรุงศรีอยุธยาได้โปรดเกล้าฯ ให้ติดตามช้างเผือก
เชียงใหม่ซึ่งเป็นหัวหน้าชาวส่วยที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่
บ้านเมืองที่ ได้ช่วยเหลือในการติดตามช้างเผือก
เชียงใหม่จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้เป็นหลวงสุรินทรภักดี
ให้ปกครองหมู่บ้านเดิม ขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย ในปี
พ.ศ. ๒๓๐๖ หลวงสุรินทรภักดี (เชียงใหม่) ได้ย้าย
จากหมู่บ้านเมืองที่ไปอยู่ที่บ้านคูประทายหรือบ้าน
ประทายสมันต์ ต่อมาหลวงสุรินทรภักดี (เชียงใหม่)
ได้เป็นพระสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง และยก
บ้านคูประทายขึ้นเป็น “เมืองประทายสมันต์”

ปี พ.ศ. ๒๓๒๔ เมืองเขมรเกิดจลาจล เมือง
ประทายสมันต์ได้สมทบกับกองทัพหลวงไปช่วย
ปราบปราม จึงมีชาวเขมรอพยพครอบครัวมาตั้งอยู่
ในเขตเมืองประทายสมันต์เป็นจำนวนมาก

ปี พ.ศ. ๒๓๒๙ พระบาทสมเด็จพระพุทธ-
ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดเกล้าฯ ให้
เปลี่ยนชื่อเมืองประทายสมันต์เป็นเมืองสุรินทร์
ตามส่วยยบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมือง

ปี พ.ศ. ๒๓๓๗ พระยาสุรินทรภักดี ๙ (เชียง
ปุม) เจ้าเมืองสุรินทร์ถึงแก่กรรม

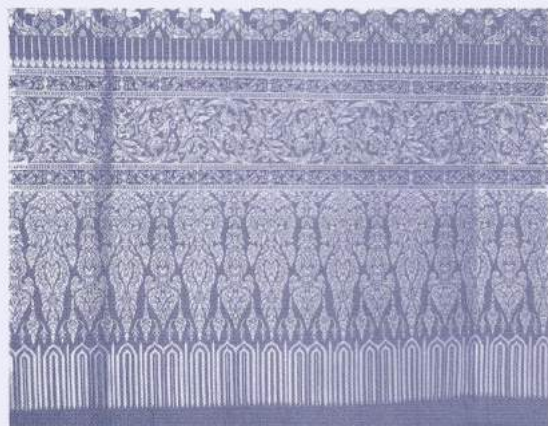

วัฒนธรรมการทอผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีวัฒนธรรมการทอผ้าไหมมานานและได้สืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมานานจนเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่น่าสนใจยิ่ง หากศึกษาอย่างลึกซึ้งแล้ว จะค้นพบเหตุผลหลายประการที่สนับสนุนว่า จังหวัดสุรินทร์มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองในเรื่องผ้าไหมตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการผลิตและการทอ ไม่ว่าจะเป็นลวดลายของผ้าไหม การผลิตเส้นไหมน้อย และกรรมวิธีการทอไหมที่ได้เป็นผ้าเนื้อแน่นมีคุณค่า มีการทอที่เดียวในประเทศไทย จนเป็นที่สนพระทัยและเป็นที่ชื่นชอบของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงรับสั่งว่า “ใส่แล้วเย็นสบาย อีกทั้งยังใช้ฝีมือในการทออีกด้วย”

ลักษณะเด่นของผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์

๑. มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ โดยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากกัมพูชา และลวดลายที่บรรจงประดิษฐ์ขึ้น ล้วนมีที่มาและมีความหมายอันเป็นมงคล

๒. นิยมใช้ไหมน้อยในการทอ ซึ่งไหมน้อยคือไหมที่สาวมาจากเส้นใยภายในรังไหม มีลักษณะนุ่ม เรียบ เงางาม

๓. นิยมใช้สีธรรมชาติในการทอ ทำให้สีไม่ฉูดฉาด มีสีสันทึบที่มีลักษณะเฉพาะ คือ สีจะออกโทนสีขี้รีม เช่น น้ำตาล แดง เขียว ดำ เหลือง อีกทั้งยังมีกลิ่นหอมจากเปลือกไม้

๔. ฝีมือการทอ จะทอแน่นมีความละเอียดอ่อนในการทอและประณีต รู้จักผสมผสานลวดลายต่างๆ เข้าด้วยกัน แสดงถึงศิลปะที่สวยงามกว่าปกติ

๕. แต่เดิมนั้น การทอผ้าไหมของชาวบ้านทำเพื่อไว้ใช้เอง และสวมใส่ในงานบุญและงานพิธีต่างๆ

เครื่องทอผ้าไหมสุรินทร์ลายผ้าไหมสุรินทร์

การทอจะทำหลังจากสิ้นสุดฤดูกาลทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลัก มิได้มีการทอเพื่อจำหน่ายแต่อย่างใด จนมีคำกล่าวทั่วไปว่า “พอหมดหนานา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก” แหล่งผลิตผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ จึงมีเกือบทุกหมู่บ้าน

ผ้าไหมและเครื่องเงิน ศิลปะอันงดงาม ของจังหวัดสุรินทร์

นางสาวปราณี ดิดใจดี ประธานกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าบ้านท่าสว่าง เล่าว่า กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านท่าสว่าง ได้รวมตัวกันและจัดตั้งกลุ่มเมื่อ ปี ๒๕๔๑ ได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ปัจจุบัน มีสมาชิกทั้งสิ้น ๓๐ คน

เมื่อปี ๒๕๔๖ ประเทศไทยได้จัดงานประชุมกลุ่มผู้นำเอเปค รัฐบาลได้เลือกผ้าทอจากหมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เพื่อตัดเย็บเสื้อผ้าให้ผู้นำได้สวมใส่ ทำให้ชาวไทยและชาวต่างชาติจำนวนมาก รู้จักหมู่บ้านแห่งนี้และผ้าทอจากหมู่บ้านท่าสว่าง ต่างหลั่งไหลเข้ามาเยี่ยมชม ทำให้ชาวบ้านมีรายได้และมีอาชีพเสริมไม่ต้องอพยพไปทำงานต่างถิ่น

ส่วนที่ ตำบลเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สถานที่ ที่ขึ้นชื่อด้าน “ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน” ที่กำลังหายไปในตลาดแห่งนี้

นายป่วน เจียวทอง อายุ ๖๘ ปี ผู้ผลิตเครื่องเงิน บอกว่า ทำมา ๕๐ กว่าปีแล้ว ช่วงแรกๆ ขายดีมาก ได้รับการยอมรับจากประเทศสวีตเซอร์แลนด์ และญี่ปุ่น “ที่ลู่ทำเป็นลายโบราณตั้งแต่รุ่นปู่ มีทั้งหมด ๑๓ ลาย โดยเฉพาะลายไข่มงดาทำบ่อยที่สุด เพราะลายสวยแต่ก่อนทำเป็นต่างหูอย่างเดียว จนพัฒนาเป็นเข็มขัด สร้อยคอ ทำให้สร้างรายได้เพิ่มมากขึ้นแต่ตอนนี้รายได้เริ่มหดหายเพราะชาวบ้านจะหันไปทำงานอย่างอื่นมากกว่าเพราะงานนี้ต้องใช้ความประณีตสูง กลัวว่าอาชีพนี้จะสูญหายไป หากไม่ได้รับการยอมรับและพัฒนาต่อไป”

“ดังนั้น ทั้งผ้าไหมและเครื่องเงินซึ่งเป็นศิลปะที่งดงามของจังหวัดสุรินทร์มาตั้งแต่ดั้งเดิมควรที่จะได้มีการสืบทอดและอนุรักษ์ ไว้เป็นมรดกไทย อย่าให้เลือนหายไปอย่างเด็ดขาด”

เอกสารอ้างอิง

ข้อมูลจาก : <http://www.surin.go.th/maisurin.htm> และ <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/surin9.htm> และ <http://www.suansanook.com/silk/>

ขอขอบคุณ :

<http://personal.swu.ac.th/students/fa471010163/surin1.htm>

สำนักปฏิบัติธรรม กับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

ผศ.บรรจง โสดาดี *

เกริ่นนำ

ด้วยความด้อยประสิทธิภาพและความรู้ด้านการเขียนของผู้เขียน จึงเป็นกังวลว่าสิ่งที่นำเสนอไปนั้น ข้อมูลบางอย่างอาจจะน้อยไป หรือล้าหลังไม่ทันสมัย ไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องหรือสอดคล้องอย่างที่เราควรจะเป็น แต่ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์และความปรารถนาดีต่อพระพุทธศาสนา จึงกล้าที่จะเขียน แม้ว่าอาจพูดได้เพียงบางแง่มุมเท่าที่ตนเองรับรู้และมองเห็นเท่านั้น ซึ่งก็หวังว่าจะได้รับการอภัยในความเขลาหรือข้อบกพร่องต่างๆ จากท่านผู้รู้ สิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์พระพุทธศาสนาในเขตอีสานใต้ เมื่อสามสี่ปีที่ผ่านมา ผลสมปักษ์กับประสบการณ์ในการสอน หากผู้อ่านติดตามดูผลงานของผู้เขียนจึงอาจพบความซ้ำซ้อนของเนื้อหาอยู่บ้าง

ศาสนาพุทธ เป็นรากฐานทางภูมิปัญญาของคนไทย

อาจจะมีความท่านมองว่า ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มาจากอินเดีย ดังนั้นเราจึงเป็นทาสทาง

วัฒนธรรมอินเดีย ผู้เขียนกลับเห็นต่างไปจากทัศนะดังกล่าวว่า ศาสนาพุทธเป็นรากฐานสำคัญทางภูมิปัญญาของมนุษย์ การค้นพบกระบวนการทัศน์แบบพุทธของพระพุทธองค์ ถือเป็นการค้นพบที่สำคัญของมนุษย์ เพราะเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพของตัวมนุษย์ มีความอิสระจากการครอบงำของเทพเจ้า เป็นเครื่องมือที่สนับสนุนให้มนุษย์ปลดปล่อยพันธนาการต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต มีความเป็นอยู่อย่างอิสระ เสรี มีความฉลาดที่จะใช้ชีวิตทั้งในแง่ส่วนตัวและส่วนรวม เน้นความอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียนข่มเหง เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง พระพุทธศาสนากลายเป็นรากฐานสำคัญทางความคิด วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประชาชนชาวไทยเกินกว่าร้อยละ ๙๐ มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จนกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญในฐานะเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาประชาชนเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ ทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม คุณค่าของพระพุทธศาสนาในอดีตสูงมาก จัดเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาเรียนรู้ เป็นสถานฝึกหัดขัดเกลาคนให้เป็นคนดีและมีความรู้ให้แก่วัฒนธรรม โดยมีพระสงฆ์เป็นครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการต่าง ๆ สังคมไทยในอดีตจึงเป็นสังคมเรียบง่ายสงบ สันติสุข คนมีเวลาว่างสำหรับคิดถึงอุดมคติแห่งชีวิตที่ดียิ่ง และว่างพอที่จะกระทำกิจกรรมแห่งอุดมคติสูงสุดของชีวิตได้

* น.ธ. เอก , พธ.บ. (ปริญญา) , ศ.ค.ม. (ปริญญา) อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

วัดคือสถาบันสำคัญของสังคม คณะสงฆ์คือผู้นำทาง

สถาบันวัดเคยเป็นแหล่งฝึกหัดขัดเกลาพัฒนาคนให้สังคม เมื่อเข้าสู่สมัยใหม่ (100 ปีที่ผ่านมา) สมเด็จพระปิยมหาราช ทรงมีพระประสงค์จะให้วัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา มอบภาระให้พระสงฆ์เป็นผู้รับภาระการศึกษา ขยายออกสู่หัวเมืองให้ทั่วถึง แต่ว่าภารกิจด้านนี้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ไม่เป็นไปตามพระประสงค์ เป็นที่น่าเสียดายว่าบทบาทด้านนี้หลุดมือคณะสงฆ์ไป นับแต่นั้นมา คณะสงฆ์ถูกผลักออกจากการรับผิดชอบทางการศึกษาต่อสังคมชุมชนออกไปเรื่อย ๆ บทบาทด้านอื่น ๆ ก็เสื่อมถอยลง แม้แต่ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์เองก็ถูกปล่อยให้อนุญาตนิตการเอง เรื่องของวัดและพระสงฆ์ในวัด กลายเป็นกลุ่มที่ถูกปล่อยจากขบวนการพัฒนาของชาติ ก่อให้เกิดความอ่อนแอ ด้านบุคลากรทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระสงฆ์ และเกิดภาวะหยุดชะงักในบทบาทของการเป็นผู้นำแห่งภูมิปัญญาของพระสงฆ์ไปชั่วขณะ อย่างไรก็ดี คณะสงฆ์ก็พยายามปฏิรูปองค์กร และแสวงหาแนวทางเพื่อให้สามารถนำหลักศาสนาพุทธกลับมา มีบทบาทและคุณค่าต่อสังคม

จุดเปลี่ยนแห่งภูมิปัญญาไทย

การเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ (Modernity) กระทบต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอันมาก ระบบทุนนิยมทำให้ชีวิตของคนส่วนใหญ่หมดไปกับการกิจกรรมการแสวงหาอาหารและทรัพย์สินสมบัติ ความจำเป็นของชีวิตในมิติอื่นมีคุณค่าและความหมายน้อยลง โดยเฉพาะมิติแห่งคุณธรรม จริยธรรม

คนในสังคมแสวงหาความผั่งคั่งโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องทางศีลธรรม สิ่งต่าง ๆ ได้มาด้วยการแย่งชิง การทุจริตคอร์รัปชัน เปรียบคนอื่นอย่างไร้ความละอาย กลายเป็นลัทธิในสังคม รูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวันมีอะไรมากกว่าการแสวงหาและบริโภควัตถุ บรรดาเหตุการณ์ที่พบเห็นอยู่ทั่วไปในปัจจุบันคือ “ความเจริญ” ได้ทำลายคุณค่าแห่งความดีงามของไทยลงไปอย่างมากมาย

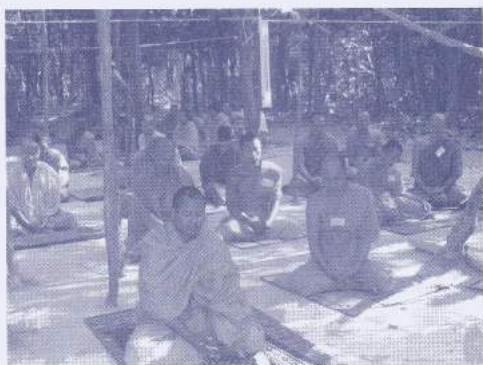

โลกาภิวัตน์เสมือนดาบสองคม

เมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) กระแสความคิดแบบวัตถุนิยม (Materialism) บริโภคนิยม (Consumer) ทุนนิยม (Capital) ได้ทำให้กรอบวิถีคิด การดำเนินชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การดำรงชีวิตประจำวันมีความสะดวกสบายไปเสียทุกอย่าง จนคนในยุคเมื่อห้าสิบปีที่แล้ว คาดไม่ถึงว่าจะพบได้ในชีวิตนี้ ในความสะดวกสบายหรูหราเหล่านี้ในอีกมุมหนึ่งชีวิตผู้คนถูกดัดดองให้เข้าสู่สนามแข่งขันเพื่อชีวิตรอด ผู้ที่รู้ไม่เท่าทันกระแสของการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นเหยื่อโดยไม่รู้ตัว กิจกรรมของชีวิตเกือบทั้งหมดคือการแสวงหาวัตถุและบริโภควัตถุ ไม่มีโอกาสในการ

คิดตรวจสอบการดำเนินชีวิต กิจกรรมของชีวิต
ด้านอื่น ๆ น้อยลง วัตถุนิยมครอบงำความคิดให้มี
มุมมองชีวิตเหลืออยู่เพียงไม่กี่ด้าน นอกจากนี้ ทัศน
บริโภคนิยม ยังชักจูงให้ผู้ที่รู้ไม่เท่าทันลุ่มหลงมัวเมา
ในการเสพเสวย ตอบสนองความปรารถนาใน
รูปแบบต่าง ๆ เห็นเพียงความจำเป็นทางกายภาพ
ถูกญาแลสำคัญนำไปสู่ความปรารถนาคือวัตถุ

ภูมิปัญญาเก่ากับกระแสโลกใหม่

สังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงของการสับสนกับ
การจัดการกับกระแสโลกใหม่ สิ่งที่น่าจะสร้างความ
เข้มแข็งให้กับคนไทยยืนอยู่ได้ในสถานการณ์นี้คือ
การหันกลับไปตรวจสอบรูปแบบชีวิตในอดีตที่ผ่านมา
ว่าเราสร้างสันติสุขให้สังคมกันได้อย่างไร พบว่า
การฝึกฝนพัฒนาคนที่มีพลังในอดีตอยู่บนพื้นฐาน
ของกระบวนการทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นหลักการ
ทางพระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐานของภูมิปัญญา
ไทย ได้ถูกชูขึ้นมาเป็นประเด็นหลักในการออกจาก
วิกฤติทางสังคมที่กำลังประสบอยู่ งานอบรมสั่งสอน
ของศาสนาพุทธที่เคยทำอย่างได้ผลมาแล้วในอดีตคือ
การฝึกอบรมคนในรูปแบบของสำนักปฏิบัติธรรม
โดยใช้หลักวิปัสณากัมมัฏฐาน

หลักวิปัสณากัมมัฏฐานซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งใน
หลายวิธี เป็นวิธีการศึกษาที่สามารถเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมเชิงลึกได้ แต่กระบวนการทางวิปัสณา
ดังกล่าวนี้ เริ่มทุดต่ำลงในยุคการเปลี่ยนแปลงสมัย
ใหม่ การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกอย่างเต็มรูปแบบ
ทำให้คนไทยลืมนิยามภูมิปัญญาดั้งเดิมของตนเองไประยะ
หนึ่ง ปัจจุบัน กระบวนทัศน์แนวพุทธถูกชูขึ้นเป็น
ประเด็นหลักในการแก้ปัญหาชีวิตมนุษย์และสังคม

สำนักปฏิบัติธรรมหายไปตั้งแต่เมื่อใด

สำนักปฏิบัติในประเทศไทยมีพัฒนาการมา
ตั้งแต่ยุคพระโศภนอุตตระ ที่นำเอาหลักพระพุทธ
ศาสนามาเผยแผ่ยังดินแดนสุวรรณภูมิราว พ.ศ.
๒๓๕ ในหนังสือวิปัสสนาวงศ์ ได้ลำดับเรื่องราว
เกี่ยวกับสายการสอนหลักวิปัสสนาเรื่อยมาตลอด
สองพันกว่าปี จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า
ในสมัยสุโขทัย เมื่อมีการนำพุทธศาสนาเถรวาทแบบ
ลังกาเข้ามา พระสงฆ์สายลังกาวงศ์นี้มักสร้างวัด
อยู่ตามป่าห่างไกลบ้านเมืองพอประมาณ เรียกว่า
คณะอรัญวาสี เน้นการฝึกอบรมด้านวิปัสสนาธุระ
เป็นหลัก ซึ่งคู่ขนานไปกับคณะคามวาสี ซึ่งเน้น
ด้านคัมภีร์ ต่อมาสมัยอยุธยาเป็นราชธานี
คณะสงฆ์สายอรัญวาสีนี้ยังคงดำรงอยู่คู่เคียงกับ
คณะคามวาสีเรื่อยมา ในปัจจุบันจึงพบว่า วัดทาง
พุทธศาสนาในประเทศไทยจัดได้เป็น 2 ลักษณะ
คือ วัดป่า กับ วัดบ้าน พระสงฆ์สายวัดป่านั้นฝึก
ศึกษาอบรมโดยการปฏิบัติตามหลักสมณะและ
วิปัสสนา ตามแนวทางในพระไตรปิฎกหรือตามที่
เจ้าสำนักกำหนดขึ้น ส่วนวัดบ้านพระสงฆ์เน้นการ

ฝึกศึกษาอบรมด้านพระไตรปิฎกหรือวิชาการทางพุทธศาสนาเป็นหลัก การฝึกศึกษาทั้งสองรูปแบบได้รับการสนับสนุนจากชาวพุทธไทยเป็นอย่างดี และส่งผลให้พุทธศาสนาในประเทศไทยมั่นคงจนปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันสถานะและบทบาทของพุทธศาสนามีแนวโน้มว่าเยาวชนคนหนุ่มสาวเริ่มหันมาศึกษาหลักธรรม ปฏิบัติธรรมและเข้าวัดมากขึ้นกว่าเดิม ความคาดหวังของสังคมที่จะนำหลักการทางพุทธศาสนามาช่วยแก้วิกฤติทางสังคม

สำนักปฏิบัติธรรมเป็นทางเลือกหนึ่งในการปฏิรูปพุทธศาสนาให้กลับมาเป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชน ที่ควรได้รับการฟื้นฟูสนับสนุนส่งเสริมในการออกจากปัญหาทางสังคมไทยที่เป็นอยู่ ดังที่สำนักงานพุทธศาสนากำลังดำเนินการอยู่

หันกลับไปมองคุณค่าเดิมของภูมิปัญญาเก่า

สำนักทางปฏิบัติธรรมฐาน เป็นเรื่องเก่าที่คนไทยใช้เป็นเครื่องมือฝึกอบรมพัฒนาคนในชาติ แต่เริ่มเสื่อมลงในช่วงต้นแห่งกรุงรัตนโกสินทร์เรื่อยมา จวบจนกระทั่งสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ซึ่งอาจเพราะความมัวหมองในแผ่นดินของพระเจ้ากรุงธนบุรี วิถีวิปัสสนากรรมฐาน

ถูกมองไปเป็นเรื่องเลิกลาย และการปฏิรูปการศึกษาสงฆ์ในยุคต่อมา ไม่ให้ความสำคัญกับการวิปัสสนา พระไพศาล วิสาโล (๒๕๔๖ : ๒๘-๒๙) ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการขาดหายของสำนักปฏิบัติว่า แม้ว่าการศึกษาลำดับพระสงฆ์จะมีเรื่องกรรมฐาน แต่ก็เป็นการศึกษาในระดับปริยัติล้วน ๆ การศึกษาที่เป็นการศึกษาปฏิบัติไม่ว่าสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน ถูกตัดทิ้งออกไปจากหลักสูตร ทั้งนี้ทรงให้เหตุผลว่า “เพราะไม่เป็นวิชาที่ไม่มีหลักที่จะสอบไล่ได้” ใช่แต่เท่านั้น พระองค์ยังไม่ทรงมีนโยบายส่งเสริมพระสงฆ์ให้ฝึกในกรรมฐานในฐานะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงพรหมจรรย์ หากทรงส่งเสริมให้พระสงฆ์ใส่ใจในเรื่องปริยัติธรรมและการปกครองอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้โดยทรงใช้ระบบสมณศักดิ์เป็นเครื่องหนุนเสริมด้วย ผลที่ตามมาก็คือ สมภาวิภาวณาค่อย ๆ ถูกกันออกไปจากวิถีชีวิตของพระสงฆ์อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะพระสงฆ์ในเขตเมืองที่ได้รับอิทธิพลของการศึกษาและการปกครองแผนใหม่ที่ทรงริเริ่มขึ้น

สำนักปฏิบัติพื้นคื่นชีฟ

ในปัจจุบันกระแสสำนักปฏิบัติธรรมเริ่มได้รับความนิยมขึ้นดังปรากฏว่ามีสำนักปฏิบัติที่เกิดขึ้นในยุคนี้หลายสำนัก ที่เด่น ๆ ได้แก่ สำนักสวนโมกข์ พุทธาราม ของหลวงปู่พุทธทาส สำนักวัดมหาธาตุ ของหลวงปู่โชดก สำนักปฏิบัติวัดป่าสายหลวงปู่มั่น สำนักปฏิบัติหนองป่าพงของหลวงปู่ชา สำนักปฏิบัติวัดปากน้ำของหลวงปู่สด และสำนักปฏิบัติสายหลวงปู่เทียน นอกจากนี้ยังเป็นที่สังเกตว่ามีรูปแบบการปฏิบัติธรรมที่ภาคประชาชนจัดทำขึ้น เช่น สำนักปฏิบัติธรรมของคุณแม่สิริ กรินชัย เป็นต้น สำนักเหล่านี้เกิดขึ้นสะท้อนถึงความไม่พอเพียงของระบบการศึกษาสงฆ์ที่ไม่พอเพียงที่จะเข้าถึงแก่นของพุทธศาสนาได้ กระแสการฝึกปฏิบัติวิปัสสนาแนวพุทธได้รับความนิยมขึ้น สำนักปฏิบัติต่าง ๆ ปรับปรุงพัฒนาให้มีศักยภาพในการบริการสังคมชุมชนกว้างขึ้น และหลากหลายระดับ

ภารกิจด้านปฏิบัติธรรม เป็นเรื่องท้าทายของคณะสงฆ์

ในปัจจุบันพบว่ากิจกรรมการปฏิบัติธรรมกรรมฐานเป็นที่สนใจมากขึ้น และมีแนวโน้มว่าเยาวชนคนหนุ่มสาวเริ่มหันมาศึกษาหลักธรรมปฏิบัติธรรมและเข้าวัดมากกว่าเดิม ความคาดหวังของสังคมที่จะนำหลักการทางพุทธศาสนา来帮助แก้วิกฤติทางสังคม การปฏิรูปพุทธศาสนาให้กลับมาเป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชน สำนักปฏิบัติธรรม เป็นทางเลือกหนึ่งที่ควรได้รับการฟื้นฟู สนับสนุนส่งเสริมในการออกจากปัญหาทางสังคมไทยที่เป็นอยู่ดังที่สำนักงานพุทธศาสนากำลังดำเนินการอยู่ ปัญหา คือ สำนักปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ที่มีอยู่

มีศักยภาพตอบสนองความจำเป็นและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและเพียงพอได้หรือไม่

สภาพที่เป็นอยู่โดยทั่วไปคือ พระสงฆ์ให้ความใส่ใจกิจกรรมฝึกอบรมด้านปฏิบัติธรรมน้อยลงในแต่ละชุมชน แม้จะมีวัดอยู่แต่วัดก็ขาดศักยภาพที่จะนำพาปฏิบัติธรรม ความอ่อนแอเช่นนี้มีให้เห็นมากขึ้น พระสงฆ์บางรูปนอกจากจะไม่ใส่ใจในด้านการฝึกหัดขัดเกลาแล้ว ยังมีพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อพระศาสนาอีกด้วย เช่น เป็นผู้ประทุษร้ายตระกูลแสวงหาความมั่งคั่งจากธุรกิจระบบทุนนิยมแสวงหาลาภสักการะในพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น ภารกิจด้านการฝึกปฏิบัติในระหว่างนี้ ชาวบ้านต้องแสวงหาเองฝึกกันเองในกลุ่มชมราวด และรูปแบบเชิงธุรกิจมากขึ้น ทั้งนี้ก็มีสาเหตุมาจากคณะสงฆ์ไม่สามารถตอบสนองด้านนี้ได้อย่างทั่วถึง

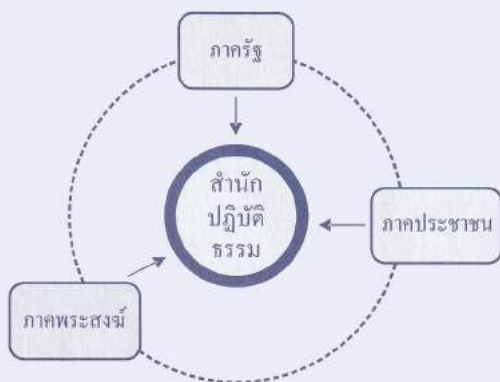
พุทธบริษัทคือใคร มีหน้าที่อย่างไร

หากมีประเด็นคำถามว่า งานรับผิดชอบต่อชีวิตหรือความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอยู่ในความรับผิดชอบของใคร ผู้เขียนมองว่าคนสามกลุ่มต่อไปนี้มีหน้าที่ในการดูแลพระพุทธศาสนา สร้างความมั่นคง ความรุ่งเรืองแก่พระศาสนา ได้แก่ ชาวพุทธภาครัฐหมายเอากลุ่มที่เป็นข้าราชการทั้งหมด ชาวพุทธภาคพระสงฆ์หมายเอาภิกษุสงฆ์ที่เป็นทั้ง

พระภิกษุและสามเณร และชาวพุทธภาคประชาชน หมายเอาประชาชนทุกสาขาอาชีพ ทุกเพศทุกวัย หากมองว่ากิจกรรมเพื่อพัฒนาวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม เป็นภารกิจที่ต้องร่วมมือกันทุกภาคส่วน โดยเฉพาะคนทั้งสามกลุ่มนี้ต้องช่วยกันดูแลผลักดัน ให้สถาบันทางพระพุทธศาสนา มีสถานภาพสามารถรองรับความจำเป็นของชุมชน สามประสานต้องมีความเป็นเอกภาพและมีเป้าหมายร่วมกัน จะโยนภาระให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดย่อมไม่ได้

แผนภูมิที่ ๑.๑ ภาคส่วนต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม

สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ สำนักในการรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันต้องมีการพูดกันให้มากขึ้น ภารกิจหลายอย่างที่พระสงฆ์น่าจะทำได้ดีกว่าหน่วยงานของรัฐ เช่น ผู้ป่วยทางจิต ที่มอบให้จิตแพทย์รับผิดชอบ การลงเคราะห์คนชรา ที่มอบให้กรมสังคมสงเคราะห์ รับผิดชอบไปดำเนินการ เป็นต้น โดยเฉพาะเกี่ยวกับผู้ป่วยทางจิตใจ ซึ่งปัจจุบันถูกผลักดันให้เป็นภาระของโรงพยาบาลหรือการแพทย์สมัยใหม่ไปเสียทั้งหมดความจริงผู้ป่วยทางจิตใจ หลักการในทางพระพุทธศาสนามี

ด้านนี้อยู่มาก แต่พระสงฆ์ที่เป็นเสมือนเกดขกรที่เก่งในการจัดยาให้คนป่วยยังมีไม่มากพอ การฟื้นฟูบทบาทด้านการฝึกอบรมจิตเป็นความจำเป็นเร่งด่วน ที่คณะสงฆ์จะต้องเร่งดำเนินการ ก่อนที่บทบาทด้านนี้จะสูญหายไปอยู่ในกำมือขององค์กรทางสังคมอื่น เหมือนดังเช่นบทบาทด้านอื่น ๆ ที่หมดไปแล้ว สถาบันสงฆ์จะอยู่โดยไม่เหลียวแลสังคมไม่ได้ มิเช่นนั้นจะกลายเป็นสถาบันที่ไม่มี ความหมายใดๆ ต่อสังคม ในที่สุดก็จะสูญสลายไป

ตัวอย่างการสนับสนุนของภาคพระสงฆ์

จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า คณะสงฆ์ไทย ได้ดำเนินการด้านการปฏิบัติมาดังประกาศของมหาเถรสมาคมเรื่อง ทบพนหรือฟื้นฟูการบำเพ็ญกัมมัฏฐานหรือจิตภาวนาในฤดูเข้าพรรษา ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ว่า (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ : ๒๕๔๖ : ๙๐-๙๒) ด้วยมหาเถรสมาคม ได้พิจารณาว่าด้วยหลักการศึกษานในพระพุทธศาสนา อันสมเด็จพระสังฆมาดัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๓ ประการ เรียกว่า สิล สมาธิ ปัญญา มีชื่อรวมว่า ไตรสิกขา กัมมัฏฐานกิติ จิตภาวนากิติ อยู่ในกรอบหรือขอบเขตของสมาธิและปัญญา ส่วนกัมมัฏฐานฝ่ายสมถะหรือจิตภาวนา ฝ่ายสมาธิอันภิกษุสามเณรทุกรูปเคยศึกษามาแล้วจากพระอุปัชฌาย์ตั้งแต่วันบวช ซึ่งมีชื่อเรียกว่ามูลกัมมัฏฐานหรือปัญจกัมมัฏฐานที่รู้กันทั่วไปว่ากัมมัฏฐาน ๕ ประการ...การบำเพ็ญกัมมัฏฐาน หรือการบำเพ็ญจิตภาวนาผลที่ประจักษ์ชัดอย่างน้อยจะเป็นการเพิ่มพูนกำลังใจให้มั่นคง แข็งแรงยิ่งขึ้น มิให้หวั่นไหวไปตามอารมณ์ที่มา

กระทบทั้งส่วนที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา มีสติคุมใจให้ตั้งมั่นอยู่ได้และจะได้ผลทางจิตใจเป็นอย่างมาก อันผู้บำเพ็ญด้วยความตั้งใจจะรู้สึกได้ด้วยตนเองนอกจากนี้ยังจะเป็นฐานให้เกิดดวงปัญญาอีกส่วนหนึ่งดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ภิกษุสามเณร ฟัง ฟัง ฟัง และใส่ใจ เพื่อถวายเป็นปฏิบัติบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในอภิวัตรจิตกาลเข้าพรรษาการบำเพ็ญกัมมัฏฐานหรือจิตภาวนานั้นจะบำเพ็ญเป็นการเฉพาะตัว หรือบำเพ็ญรวมกันเป็นหมู่คณะก็ได้ การบำเพ็ญรวมกันเป็นหมู่คณะสำหรับภิกษุสามเณรเวลาที่เหมาะที่สุดน่าจะเป็นเวลาทำวัตรหรือสวดมนต์จบแล้ว จะเป็นเวลาเช้าหรือเย็นหรือค่ำก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม โดยใช้เวลาบำเพ็ญในระยะเริ่มต้นประมาณวันละ ๕-๑๐ นาที และค่อย ๆ เพิ่มตามระยะเวลา เป็น ๑๕-๒๐-๒๕-๓๐ นาที หรือจะมากกว่านั้นก็สุดแต่อัธยาศัย ครั้นเมื่อเสร็จการบำเพ็ญกัมมัฏฐานหรือจิตภาวนาแล้วไม่ควรหยุดเพียงเท่านั้น สมควรแผ่เมตตาจิตและตั้งอธิฐานจิตในใจต่อไป

ตัวอย่างการสนับสนุนของภาครัฐ

รัฐบาลไทยทุกยุคสมัยให้ความสำคัญกับสำนักปฏิบัติมาตลอด โดยมีแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติและพัฒนาบุคลากร คือการอบรมพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ ในปัจจุบันมีรูปแบบพัฒนาที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติปฏิบัติกร ร่วม

กับมหาเถรสมาคมจัดดำเนินการโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีหลักการและเหตุผลว่า (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗ : ๑-๒)...ในการศึกษาปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน จำเป็นที่จะต้องกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาล โดยกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานที่ชัดเจน มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รองรับการปฏิบัติในเชิงวิธีการโดยการประสานงานและใช้เครือข่ายที่รับผิดชอบงานนี้ เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมสืบไป...การปฏิบัติธรรมโดยการฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รูปแบบหนึ่งที่สำคัญ คณะสงฆ์จึงได้มีการส่งเสริมให้จัดตั้ง สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ และได้ฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ ซึ่งปัจจุบันมีสำนักปฏิบัติธรรม และพระวิปัสสนาจารย์เพียงพอที่จะสนับสนุนส่งเสริมให้โครงการปฏิบัติธรรมดำเนินไปด้วยดี ดังนั้น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงจัดทำโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเพิ่มประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐขึ้น เพื่อปลูกจิตสำนึกในการทำงานบริการประชาชนอย่างมีความสุข ตามระบบราชการใหม่ และเพื่อสนองงานคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น

คณะสงฆ์ไทยเอาจริง

คณะสงฆ์ก็มีแนวนโยบายในการพัฒนางานปฏิบัติธรรมที่ชัดเจน ดังจะเห็นได้จากระเบียบของมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ ว่า (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ : ๒๕๔๖ : ๙๓-๙๕) ข้อ ๔ ให้มีคณะกรรมการหนึ่ง เรียกว่า คณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการรองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอของจังหวัดนั้น เป็นกรรมการ โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นประธานคณะที่ปรึกษา เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เป็นที่ปรึกษา ข้อ ๕ การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการจัดประชุมคณะกรรมการ จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของกรมการศาสนา เสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิจารณา แล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้กรมการศาสนาขึ้นทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด (พุทธมณฑล, ๒๕๔๙ : ๗) สมเด็จพระพุทธาจารย์ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชให้ข้อคิดในการทำงานแก่ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ให้เป็นผู้อุปถัมภ์สำนัก

ปฏิบัติธรรมในจังหวัด เพื่อให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ ให้มีการจัดระบบงานเป็นขั้นตอน แผนงานที่ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีมติของมหาเถรสมาคมที่เกี่ยวกับโครงการเฉลิมพระเกียรติฯ ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้อำนวยความสะดวกสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ดูแลกำกับสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัด คณะรัฐมนตรีก็ให้ความเห็นชอบอนุมัติโครงการดังกล่าว สำนักงานพระพุทธศาสนาได้วางกรอบแผนปฏิบัติการในการเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติฯ สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงาน องค์กร อย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน มีหน่วยงานประสานงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตลอดจนสำนักงานปฏิบัติธรรม

แปลกแต่จริง

สำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทยไม่ถูกจัดเป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์ ให้เป็นเรื่องสำคัญ สำนักปฏิบัติธรรมยังคงความเป็นเอกภาพ แตกต่างกันตั้งแต่สภาพแวดล้อม องค์กรสถานที่บางสำนักไม่ได้มาตรฐาน บุคลากรมีความรู้ความสามารถด้านปฏิบัติธรรมแตกต่างกันพอสมควร ยึดกรอบมิจำนวนน้อย ยังไม่มีการพัฒนาพระสงฆ์ เพื่อกิจกรรมด้านนี้จะเป็นระบบ การบริหารจัดการขาดทิศทาง ไม่มีเป้าหมายชัดเจน ไม่จัดเป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์ให้งานวิปัสสนากรรมฐานคือกิจกรรมที่สำคัญ แต่คณะสงฆ์ไทยกลับให้ความสำคัญกับการศึกษาทางปริยัติมากกว่างบประมาณสนับสนุนด้านพุทธทางสังคมเป็นหลัก ซึ่งสำนักวัดมิ่งเมือง สำนักวัดป่าโมกข์ดำเนินการได้

เกิดปัญหา แต่บางสำนักที่เจ้าสำนักบารมีน้อย
หรือไม่มีบารมีก็ขาดแคลน แม้มีความตั้งใจจะ
งานด้านนี้ ก็ติดขัดไม่เป็นตามปรารถนาเกิด
ความท้อแท้เบื่อหน่าย และปลงภาระไปในที่สุด
แบบการปฏิบัติธรรมไม่มีหลักสูตรแกนกลางที่
จะให้ยึดเป็นแนว รวมถึงการวางกิจกรรมฝึก
ปฏิบัติ ขึ้นอยู่แต่ละสำนักจะว่ากันไป นอกจากนี้
สำนักปฏิบัติแต่ละสำนักขาดความเป็นเอกภาพ
ในด้านแนวปฏิบัติ (หลักสูตร) และการร่วมมือ
กันเป็นสาย ๆ ขัดแย้งกันเอง ต่างคนต่างคิด
ต่างคนต่างทำ มีความหลากหลายมากมาย บางที
สร้างความแบ่งแยกชาวพุทธขึ้น

สำนักปฏิบัติจะเป็นไปในทิศทางใด

จากปัญหาที่ว่ามาสำนักปฏิบัติมีผลกระทบ
ต่อชุมชน นอกจากชุมชนจะไม่ได้ประโยชน์จาก
สำนักปฏิบัติที่มีอยู่ บางสำนักยังสูญทรัพย์ หลอก
หลวง สร้างความลุ่มหลงมืดบอด และความแตกแยก
ขัดแย้งกันให้ชุมชน บางสำนักเป็นลักษณะ “ชุด
เสื้อปลา” คือ จัดหน้าฉากว่าปฏิบัติเพื่ออุทิศทรัพย์
ให้ผู้หลงเชื่อ สร้างความมั่งคั่งให้เจ้าสำนัก สร้าง
ความไม่พอใจใจให้แก่องค์กรสงฆ์ ทำให้พระสุปฏิบัติ
น้อยถูกเพ่งเล็งในท่าทีที่ไม่เป็นมิตร ส่วนราชการ

นอกจากจะไม่สามารถพึ่งสำนักดังกล่าวขัดเกลา
คนดีให้สังคมแล้ว ยังต้องเสียงบประมาณในการ
ตรวจตราตรวจสอบกำจัดการดังกล่าวนี้ ยิ่งสำนัก
ที่มีแนวร่วมมาก จัดขบวนการเป็นระบบ มีผล
ประโยชน์ฝังรากลึก ชับซ้อน ก็ยากที่จะจัดการกับ
สำนักดังกล่าวได้ จนบางครั้งต้องปล่อยให้
พฤติกรรมดังกล่าวดำเนินการอย่างอิสระเสรี ไม่มีการ
ดำเนินการใดๆ ได้เลย

รัฐและคณะสงฆ์จริงจังกแค่ไหน

รัฐบาลและคณะสงฆ์ ไม่มีนโยบายพัฒนา
กิจกรรมปฏิบัติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม การศึกษา
ปริยัติอ่อนไม่เข้มแข็งพอ และที่สำคัญไม่จัดเป็น
ระบบการศึกษาเดียวกันระหว่าง ปริยัติ ปฏิบัติ
และปฏิบัติ เมื่อแยกภาคทฤษฎีอิสระจากภาค
ปฏิบัติ การศึกษาก็ไม่เป็นระบบเดียวกัน เป็นการ
จัดการศึกษาที่ไม่ครบวงจร สร้างความอ่อนแอ
ในองค์ความรู้ องค์กรสงฆ์ไม่เข้มแข็งในการควบคุม
คณะสงฆ์ แม้จะดูเหมือนว่ามีโครงสร้างที่เข้มแข็ง
เป็นระบบ มีการกำหนดอำนาจหน้าที่อย่างเป็น
ขั้นตอน แต่เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับ
ไม่สามารถกำกับควบคุมกันได้อย่างแท้จริง
ดังจะเห็นจากหลาย ๆ กรณี โดยเฉพาะกลุ่มพระ
สายปฏิบัติหรือสายพระป่า สามารถเพิกเฉยต่อ
คณะสงฆ์สายปกครอง โดยไม่ถือเป็นความผิดแต่
ประการใด นั่นคือคณะสงฆ์ไม่สามารถบังคับบัญชา
กันได้แท้จริง นับวันกระบวนการพุทธแบบใหม่จะ
เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ความคิดครอบงำความคิด...อย่างไร

แนวคิดวัตถุนิยม วิทยาศาสตร์ ระบบบริโภคนิยม ทุนนิยม ครอบงำชักจูงให้คนมองเห็นความสุขในปัจจุบันสำคัญที่สุด แม้จะมีโลกอื่น หรือโลกที่ดีกว่านี้ แต่ก็มีความสำคัญน้อยกว่าความสุขความเพลิดเพลินที่จะได้ในชาตินี้ สวรรค์ที่จะพบได้ในชีวิตนี้จึงสำคัญกว่าคำว่า “นิพพาน” เป็นเรื่องที่ไกลเกินเอื้อมในความรู้สึกของชาวพุทธไทย ยากที่จะมีผู้ชี้ให้เห็นอำนาจของความสุขที่จะเอื้อมประณีตกว่าตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาได้ การเรียนรู้ที่ผิดพลาด มีการปฏิบัติที่คลาดเคลื่อนออกจากหลักพระสัทธรรมมากเท่าใด ก็ยิ่งสร้างความลัษนในการปฏิบัติมากขึ้น สร้างความแตกแยกมากขึ้น ไม่เกิดผลทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ยิ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนามากเท่านั้น ดังนั้นหากมีสำนักที่ปฏิบัติผิด ๆ ไม่เร่งแก้ไขปรับปรุงให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ การบิดเบือนพระสัทธรรมที่เกิดจากความผิดพลาดของสำนักปฏิบัติต่างๆ ก็จะเป็นการเร่งให้พระพุทธศาสนาหมดคุณค่าและความหมายลงไปเรื่อย ๆ และอาจจะสูญสิ้นไปในที่สุด

สำนักปฏิบัติจะสร้าง ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาได้จริงหรือ

ผลจากที่คณะสงฆ์อ่อนแอ ทางด้านการศึกษาจึงขาดภูมิปัญญา ตามไม่ทันการเปลี่ยนแปลง

ของโลกและสังคม พระสงฆ์ไม่สามารถเตือนชาวบ้านให้ทราบหายนะของโลกสมัยใหม่ ขาดภาวะผู้นำ ไม่มีภูมิปัญญาที่จะแนะนำทางที่ถูกในโลกวัตถุที่เป็นอยู่ได้ บางอย่างพระสงฆ์เองกลับเป็นผู้สนับสนุนให้ชาวบ้านลุ่มหลง จมอยู่ในกระแสแห่งวัตถุ ทุนนิยม บริโภคนิยม อย่างมีดบอดทางสติปัญญา องค์การพุทธอ่อนแอลง เนื่องจากปฏิบัติผิดขาดความเชื่อถือ สถาบันทางพระพุทธศาสนาไม่มีบทบาทต่อวิถีชีวิต ปัจเจกบุคคลหรือสังคมพระสงฆ์เป็นผู้รับไม่อยู่ในฐานะผู้ให้ คณะสงฆ์อ่อนแอ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคอรัปชั่นของตัวเองและช่วยเหลือสังคม ประชาชนขาดหลักศาสนายึดเหนี่ยว แย่งชิงเห็นแก่ตัว เกลียดชังกัน ลุ่มหลงมัวเมา กระทำการที่รุนแรง การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ ที่จะนำกระบวนการปฏิบัติธรรมตามหลักการพุทธศาสนามาใช้ได้อย่างได้ผล แนวทางในการฟื้นฟูสนับสนุนส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรม ตลอดถึงศึกษาประสิทธิผลของการฝึกอบรมของสำนักปฏิบัติธรรม ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อประโยชน์สูงสุดสำหรับสังคมไทย และสังคมโลกสืบไป

เอกสารอ้างอิง

พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2546.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **วิปัสสนากรรมฐาน**, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2546

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเพิ่มประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงาน**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2547

พุทธมณฑล, **ธรรมคือคุณากร**, ปีที่ 2 ฉบับที่ 9 (เมษายน 2549), หน้า 7.

การจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน

(Research Based Learning)

เมฆไท ละม้ายวรรณ¹

บทความ การจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัย
ฐาน นี้ผู้เขียนได้เขียนขึ้นจากประสบการณ์การ
ประกอบการพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่ง
โดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เขตขอนแก่น ระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙
พฤษภาคม ๒๕๕๒ จึงขอนำเสนอพอสังเขป ดังนี้

การอบรม

รูปคำกล่าวเปิดการอบรม

พระศรีคัมภีรญาณ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
กล่าวว่า นโยบายการพัฒนาการเรียนการสอนของ
วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น มุ่งมั่น
พัฒนาอาจารย์ให้มีความเป็นเลิศด้านวิชาการ
ทางวิชาการ และมีความสามารถในการสอน
ด้วยความทุ่มเทอย่างเต็มที่ มีความใฝ่ฝันมาก คือ
อาจารย์มี ๑๐ วิทยาเขต ๕ วิทยาลัยสงฆ์ ๑๒
โรงเรียน ๑๔ หน่วยวิทยบริการ ๗ สถาบันสมทบ

จำนวนบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บุคลากรฝ่ายวิชาการ	บุคลากรฝ่ายปฏิบัติการ
อธิการบดี ๑๓ รูป/คน	ต่ำกว่าป.ตรี ๑๒๘ รูป/คน
โท ๓๕๐ รูป/คน	ป. ตรี ๒๖๘ รูป/คน
เอก ๑๐๗ รูป/คน	ป. โท ๑๑๔ รูป/คน
รวมบุคลากรมหาวิทยาลัย	๕๕๗ รูป/คน

งานท้าทายในปัจจุบัน

๑. ระบบควบคุมมาตรฐานกลางด้าน

๑) การเรียนการสอน

๒) การวัดและประเมินผล

๒. ความหลากหลายของวิธีสอน

๓. สื่อ ตำรา ประกอบการเรียนการสอน

๔. คุณภาพและมาตรฐานการสอนของอาจารย์

๕. การปรับเปลี่ยนโลกทัศน์บุคลากร

๖. ความเท่าเทียมกันด้าน Academic

Facilities ระบบรองรับความเป็นนานาชาติ

๒. สรุปสาระการอบรมจากคณะวิทยากร

การสอน (Teaching) คือ อะไร

การเรียนการสอน (Instruction) คือ อะไร

การเรียนรู้ (Studying) คือ อะไร

การเรียนรู้ (Learning) คือ อะไร

การสอน คือ การทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
หากเป้าหมายอยู่ที่การเรียนรู้ของผู้เรียน ก็ต้องเน้นที่
"การเรียนรู้" มากกว่า "การสอน" ต้องให้ผู้เรียนเรียนรู้
"วิธีการเรียนและวิธีแสวงหาความรู้" มากกว่าเรียน
"ตัวความรู้หรือเนื้อหาวิชาสำเร็จรูป" นั่นคือ
การสอนต้องมุ่งไปที่การทำให้ผู้เรียนมีเครื่องมือในการ
แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นประเด็นสำคัญ

การสอนระดับอุดมศึกษา อาจารย์ต้องรู้
อะไรบ้าง อาจารย์ที่รู้ไม่จริงเปรียบเหมือนปลาอยู่ใน
น้ำที่ได้ฟังเรื่องราวต่างๆ จากกบ กบอาศัยอยู่
บนบกและในน้ำ ได้พบเห็นมีประสบการณ์มาก
เห็นวัว เห็นนก เห็นคน แล้วนำเรื่องที่ตนไปประสบ
มา เล่าให้ปลาฟัง ปลาได้แต่จินตนาการว่า วัว
น่าจะเป็นอย่างนั้น นกน่าจะเป็นอย่างนี้ และคน
น่าจะเป็นอะไรหลาย ๆ อย่าง

ผู้สอนต้องรู้อะไรบ้าง

- ต้องรู้สาระที่จะสอน
- ต้องรู้หลักการสอน
- ต้องวิเคราะห์หลักสูตรได้
- ต้องรู้จักผู้เรียนที่จะสอน

หากจะพิจารณา การสอนแบบ RBL ในลักษณะของรูปแบบการสอน ซึ่งเป็นโครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในการสอน อันได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอนการสอน การประเมินผล รวมถึงกิจกรรมสนับสนุนอื่นๆ แล้ว สามารถสรุปรูปแบบการสอนแบบ RBL ได้ดังแผนภาพนี้

๑. หลักการ	๓ เนื้อหา	๖. การประเมินผล
ก. ทฤษฎีการเรียนรู้ ผู้เรียนจะเรียน ได้ดีถ้ามีประสบการณ์ตรงกับสิ่งนั้น (Learning by doin) ข. หลักการสอน การให้ผู้เรียน ได้ฝึกหัดทักษะบ่อยๆ ที่ละน้อยอย่างเป็นลำดับขั้นตอนจะทำให้ผู้เรียนมีความชำนาญในงานนั้นๆ ↓ การฝึกให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับกระบวนการวิจัยหรือกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ละน้อยอย่างเป็นลำดับขั้นตอน	สาระของศาสตร์แต่ละศาสตร์ ๔. ขั้นตอนการสอน ก. กำหนดวัตถุประสงค์ ข. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ค. การประเมินผล ๕. กระบวนการเรียนการสอน ก. ขั้นนำ (ในขอบข่ายรายวิชานี้ ผู้เรียนต้องการเรียนรู้อะไรเป็นพิเศษ เรื่องที่ต้องการศึกษาเชิงลึก ได้แก่อะไร ตั้งชื่อเรื่อง) ข. ขั้นสอน (แบ่งกลุ่มศึกษา วิจัย จัดทำ นำเสนอ) ค. ขั้นสรุป (รายงานหน้าชั้น สรุป วัดผล)	ก. ประเมินสาระในศาสตร์ ข. ประเมินความสามารถในกระบวนการแสวงหาความรู้ ค. ประเมินเจตคติ ๗. ระบบปฏิสัมพันธ์ ก. การสื่อสาร ๒ ทาง ข. การยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน ๘. ผลที่เกิดกับผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ก. ความรู้ใหม่ ข. ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ค. ความใฝ่รู้ มีเหตุมีผล ง. การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น
๒. วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ในศาสตร์ของตนได้ด้วยตนเองโดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์		

เมื่อรู้หลักการแล้วผู้สอนต้องเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เป็นด้วย ในที่นี้จะกล่าวถึงแผนการจัดการเรียนรู้ แบบ Research base learning

แผนการจัดการเรียนรู้ (RBL)

ที่ ๑ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน

ที่ ๑ พิธีกรรมมงคลสมรส

เวลา ๕ ชั่วโมง

พิธีกรรมมงคลสมรส

หลักสูตรที่ ๒๘ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. (๓ ชั่วโมง)

สาระสำคัญ

การแต่งงานจัดเป็นงานมงคลที่มีความสำคัญ
ประเพณีนิยมของวัฒนธรรมไทยและเป็น
พิธีที่สังคมไทยถือปฏิบัติมาอย่างยาวนาน
ควรศึกษา เรียนรู้ให้เข้าใจถึงความหมาย สาระ
ประโยชน์ของประเพณีมงคลสมรส จะได้อนุรักษ์
ประเพณีอันดีงามของไทยไว้สืบทอดให้ลูกหลาน

การเรียนรู้ที่คาดหวัง

เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาเรื่องพิธีกรรมมงคลสมรส
มีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี

สาระการเรียนรู้

- การตั้งชื่อเรื่อง/วัตถุประสงค์/การเขียน
เค้าโครงงานวิจัย
- ความหมายของพิธีกรรมมงคลสมรส
- ประเพณีมงคลสมรส
- การทบาทาม การสู่ขอ การหมั้นหมาย
การกำหนดวันฤกษ์ยามที่ดี
- ความสำคัญของพิธีกรรมมงคลสมรส
- ประโยชน์จากพิธีกรรมมงคลสมรส
- สาระคติธรรม

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Objectives = O)

เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาเรื่องการมงคลสมรสแล้ว
สามารถ

๑. บอกความหมายพิธีกรรมมงคลสมรสได้ถูกต้อง
๒. อธิบายสาระคติธรรมได้
๓. อธิบายความสำคัญของพิธีกรรมมงคลสมรสได้
๔. บอกวิธีการหาฤกษ์ยามวันมงคลสมรสได้
๕. ดำเนินการวิจัยได้ครบกระบวนการ
๖. ระบุวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ถูกต้อง
๗. เขียนเค้าโครงงานวิจัยได้ถูกต้อง
๘. อธิบายประโยชน์ของพิธีกรรมมงคลสมรสต่อสังคมได้

๙. จัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน และปฏิบัติงานตามปฏิทินได้

กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning = L)

๑. ขั้นนำ

๑.๑ อาจารย์สนทนากับผู้เรียนเกี่ยวกับการ
ชมวีดิทัศน์

๑.๒ ผู้เรียนชมวีดิทัศน์เรื่องพิธีมงคลสมรส

๑.๓ ผู้เรียนอภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้จาก

การชมวิดิทัศน์เรื่องพิธีมงคลสมรส สรุปประเด็นสาระ
ที่จะศึกษา

๒. ขั้นตอน

- ๒.๑ ทดสอบก่อนเรียน
- ๒.๒ อาจารย์เฉลยคำตอบ ผู้เรียนบันทึก
คะแนนไว้ในช่องทดสอบก่อนเรียน
- ๒.๓ แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น ๕ กลุ่ม กลุ่ม
ละ ๕-๖ คน ตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- ๒.๔ ผู้เรียนนำประเด็นที่จะศึกษาเกี่ยวกับ
พิธีกรรมมงคลสมรส มาเป็นประเด็นที่จะตั้งชื่อเรื่อง
ในการศึกษา / วิจัย
- ๒.๕ ผู้เรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันตั้งชื่อเรื่องที่จะ
ศึกษา / วิจัย และวัตถุประสงค์
- ๒.๖ อาจารย์ช่วยวิจารณ์ชื่อเรื่อง และ
วัตถุประสงค์
- ๒.๗ การเขียนเค้าโครงการศึกษา / วิจัย
- ๒.๘ ผู้เรียนลงมือวางแผนปฏิบัติงาน แบ่ง
หน้าที่รับผิดชอบ จัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน
- ๒.๙ ผู้เรียนสร้างเครื่องมือ/ทดสอบ/แก้ไข
ปรับปรุง
- ๒.๑๐ ผู้เรียนจัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์
- ๒.๑๑ ผู้เรียนลงพื้นที่ภาคสนามจัดเก็บข้อมูล
ตามแผนที่วางไว้
- ๒.๑๒ จัดระบบข้อมูลเตรียมการวิเคราะห์
- ๒.๑๓ วิเคราะห์ข้อมูล
- ๒.๑๔ อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ
- ๒.๑๕ เขียนรายงานการวิจัย
- ๒.๑๖ นำเสนอเป็นรูปเล่ม

๓. ขั้นสรุป

- ๓.๑ ผู้เรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอหน้าชั้นเรียน
- ๓.๒ ตัวแทนกลุ่มแต่ละกลุ่มประเมินกลุ่มที่
นำเสนอ
- ๓.๓ ร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น
จากการทำวิจัยเรื่องพิธีกรรมมงคลสมรส
- ๓.๔ ช่วยกันสรุปสาระสำคัญ
- ๓.๕ ทำแบบทดสอบหลังเรียน
- ๓.๖ เฉลย ผู้เรียนบันทึกคะแนนทดสอบ
หลังเรียนไว้ในช่องทดสอบหลังเรียน

สื่อ / แหล่งเรียนรู้

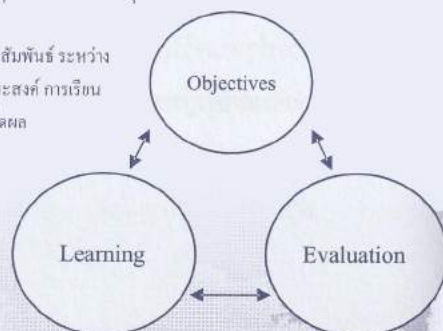
สื่อ

๑. วิดิทัศน์
๒. แบบทดสอบ
๓. ตัวอย่างการเขียนเค้าโครงการวิจัย
๔. ตัวอย่างการวางแผนปฏิบัติงาน/ปฏิทิน
ปฏิบัติงาน / การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
๕. Powerpoint

แหล่งเรียนรู้

๑. ชุมชนบ้านโคกสี
๒. ชุมชนนิมิต
๓. ชุมชนน้ำพอง
๔. ชุมชนศิลา
๕. ชุมชนหนองกุ้ง

ความสัมพันธ์ระหว่าง
จุดประสงค์ การเรียน
การวัดผล

การวัดผลและประเมิน (Evaluation = E)

เรื่องที่วัด	เครื่องมือวัด	วิธีวัด
พุทธิพิสัย วัตถุประสงค์ข้อ ๑-๔	แบบทดสอบ	-สอบ -ตรวจ
ทักษะพิสัย วัตถุประสงค์ข้อ ๕-๗	เค้าโครงงานวิจัย แบบประเมินงานวิจัย	ตรวจผลงานวิจัย
จิตพิสัย วัตถุประสงค์ข้อ ๘-๙	แบบประเมินความ รับผิดชอบ แบบประเมินความซื่อสัตย์	-สังเกตพฤติกรรม การปฏิบัติงาน -ประเมินความรับผิดชอบภายในกลุ่ม

บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้

(อาจารย์เมธไท ละม้ายวรรณ)

ผู้เขียนแผนการจัดการเรียนรู้

ครูไฟหมด

รอยเหี่ยวย่นถาวรจากการยืนให้ผู้ปกครอง

หุ้อเพราะเสียงบ่นจาก
ผู้ปกครอง

หุติ่งเพราะชินชาับเสียงดัง

พื้นหลุดเพราะต้องกักพื้นสอน

เสื้อผ้าเก่าเป็นขุยเพราะ
เงินเดือนน้อย

นิ้วเน่าเพราะตรวจงานเด็ก
ตลอดเวลา

มีถุงพลาสติกห้อยไว้ใน
กระโปรงเพราะไม่มี
เวลาเข้าห้องน้ำ

เดินเลื้อยขอเพราะ
ไม่มีเวลานั่งพัก

ผมหงอกเพราะความเครียด

สมองเสื่อมเพราะคิดหาวิธีคุมเด็ก

ตาเหลืองเพราะต้องคอยคลั่งตา
ให้เด็กหยุดพูด

การทรงตัวเสียเพราะยก
แบบฝึกหัดเด็กมาก

เสียมือซ้าย
จากการต่อสู้เพื่อเด็ก

ต้องใส่รองเท้าน้ำหนัก
วิ่งหนีผู้บริหาร

การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

เมธไท ละม้ายวรรณ¹

“นี่แหละทำอะไรไม่มีแผน ทั้งทุกที” เป็นอาจารย์สอนไม่รู้จักรางแผน เป็นครูสอนไม่รู้จักเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ สารพัดข้อกล่าวหาเมื่อครูทำผิดพลาด ช่างเถอะ ทำผิดเป็นครู คำนี้แหละจะช่วยปลอบใจครูได้ ทำอย่างไรดีเมื่อพบกับปัญหาเหล่านี้ โดยเฉพาะผู้ที่กำลังเตาะแตะ ริเริ่มจะเป็นครู ย่อมพบกับปัญหายุ่งยากนี้เสมอ เอาเถอะเมื่อพบปัญหาก็คือต้องหาทางออก หาทางออกไม่เจอ ก็ออกทางที่เขามานั่นแหละ

ครูกับแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นของคู่กัน และเป็นไม้เบื่อไม้เมากัน คือ ครูโดยปกติไม่ชอบเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ แต่แผนการจัดการเรียนรู้นั้นเมื่อเขียนได้แล้วและได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้ดีแล้วจะเป็นงานเอกสารชิ้นหนึ่งของครูและเป็นผลงานชิ้นเยี่ยมทีเดียว เพราะการที่ครูจะเขียนแผนฯ ได้นั้นต้องได้รับการศึกษาฝึกฝนอบรมมาอย่างดี เพราะการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เป็นการประมวลความรู้ทั้งหมดที่ครูได้ศึกษามา ด้วยการเขียนแผนฯ นั้นต้องมีขั้นตอนหรือกระบวนการมาก แต่โดยสรุปแล้วโครงสร้างของการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้นั้นมีอยู่ ๓ ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนหัว ส่วนกลาง และส่วนท้าย ที่นี้มาลองฝึกเขียนดูตามหลักการที่จะกล่าวต่อไปนี้

๑. ส่วนหัว หมายถึงส่วนหัวของแผนการจัดการเรียนรู้หรือข้อมูลหัวกระดาษ ประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ .....

ชั้น.....

กลุ่มสาระการเรียนรู้.....

หน่วยการเรียนรู้ที่...ชื่อหน่วย..... เวลา..... ชั่วโมง

เรื่อง.....

สอนวัน.....ที่.....เดือน..... พ.ศ..... เวลา..... น. (..... ชั่วโมง)

¹ นายเมธไท ละม้ายวรรณ, พ.บ. (สังคมศึกษา), กศม. (หลักสูตรและการสอน) ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

๒. ส่วนกลาง ส่วนกลางประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้คือ สารสำคัญ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สารการเรียนรู้ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ตัวอย่าง

สารสำคัญ

เป็นการเขียนสรุปประเด็นของความรู้ อาจเขียนลักษณะของความหมาย ความสำคัญ หรือการนำไปใช้

หลักการเขียนสารสำคัญ

เขียนให้กระชับ จับประเด็นที่แก่นของเรื่อง ครอบคลุมจุดประสงค์ โดยเขียนเป็นประโยคบอกเล่าและเป็นความเรียง

ใช้คำกริยาต่อไปนี้ในการเชื่อม

.....(ชื่อเรื่อง).....เป็น.....(ข้อความขยายชื่อเรื่อง)

.....(ชื่อเรื่อง).....หมายถึง.....(ข้อความขยายชื่อเรื่อง)

.....(ชื่อเรื่อง).....คือ.....(ข้อความขยายชื่อเรื่อง)

หรือใช้หลัก ๓ ค. (คือ ควร คุณค่า) ในการเขียนสารสำคัญ ตัวอย่าง

“ฟัน คือ อวัยวะที่ใช้บดเคี้ยวอาหาร นักเรียน ควร ทำความสะอาดฟันโดยการแปรงฟันอย่างน้อยวันละ ๑ ครั้ง ผู้ที่มีฟันสะอาด แข็งแรง สุขภาพดี จะมีความสุข”

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

เขียนเป็นจุดประสงค์ทั่วไปหรือจุดประสงค์ปลายทาง คือ จุดประสงค์ที่เป็นเป้าหมายสำคัญ ที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในการเรียนรู้แต่ละเรื่องหรือแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ใช้คำกริยากว้าง ๆ ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน นิยมใช้คำว่า “เพื่อให้.....มีความรู้ความเข้าใจ .....ตระหนัก เห็นคุณค่า เป็นต้น ตัวอย่าง

“เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้”

สารการเรียนรู้

การเขียนสารการเรียนรู้ สารการเรียนรู้ ก็คือเนื้อหาสาระที่ครูต้องการสอน ให้เขียนเฉพาะหัวข้อหลัก หรืออาจมีหัวข้อหลัก หัวข้อรอง และหัวข้อย่อย

สาระการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ให้ใส่ในภาคผนวก ในลักษณะของใบความรู้ เอกสาร
ประกอบการจัดการเรียนรู้ ตัวอย่างการเขียนสาระการเรียนรู้

ขั้นตอนการเขียน

สาระการเรียนรู้

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

๑. ....
๒. ....
๓. ....

สาระการเรียนรู้

การทำความสะอาดฟัน (หัวข้อใหญ่)

๑. การแปรงฟัน (หัวข้อรอง)

๑.๑ การเลือกแปรงฟัน (หัวข้อย่อย)

๑.๒ การเลือกยาสีฟัน

๑.๓ วิธีการแปรงฟัน

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

การเขียนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เป็นการเขียนที่ครูมุ่งหวังจะให้ผู้เรียนเกิดการ
กระทำหลังจัดประสบการณ์การเรียนรู้แล้ว โดยเขียนให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ

ด้านพุทธิพิสัย มุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดอาการเหล่านี้คือ ความรู้ความจำ ความ
เข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า

ด้านทักษะพิสัย มุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดอาการเหล่านี้คือ ปฏิบัติถูกต้อง แสดงได้
คล่องแคล่ว ทำงานได้รวดเร็ว ถูกต้อง

ด้านจิตพิสัย มุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดอาการเหล่านี้คือ การรับ การตอบสนอง
การเห็นคุณค่า การจัดระเบียบ ความมีระเบียบวินัย การได้ตอบ ชักถาม

องค์ประกอบของการเขียนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม มี 3 องค์ประกอบ ดังนี้

๑. พฤติกรรมที่คาดหวัง

๒. สถานการณ์/เงื่อนไขที่ทำให้เกิดพฤติกรรม

๓. เกณฑ์/ระดับความสามารถของพฤติกรรม

ตัวอย่างจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ที่	สถานการณ์/เงื่อนไข	พฤติกรรมที่คาดหวัง	เกณฑ์
๑	ฟังคำอธิบายการแปร่งฟัน	สามารถอธิบายความหมายของการแปร่งฟัน	ได้ถูกต้อง
๒	เมื่อกำหนดวิธีแปร่งฟันให้	สามารถเลือกและแปร่งฟัน	ได้ถูกต้อง
๓	เมื่ออ่านบทความเกี่ยวกับการแปร่งฟันแล้ว	สามารถเขียนคำขวัญเกี่ยวกับการแปร่งฟัน	ได้อย่างน้อย 1 คำขวัญ
๔	หลังจากดูตัวอย่างการแปร่งฟันแล้ว	สามารถสาธิตการแปร่งฟัน	ได้ ถูกต้อง

ตัวอย่างการเขียนผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่สัมพันธ์กับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
ด้านพุทธิพิสัย ๑. เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับฟันและการรักษาความสะอาดของฟัน	๑.๑ บอกความหมายของคำว่า “ฟัน” ได้ ๑.๒ ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่ดูแลรักษาความสะอาดของฟันได้ ๑.๓ อธิบายวิธีการแปร่งฟันที่ถูกต้องได้
ด้านทักษะพิสัย ๒. เพื่อให้สามารถแปร่งฟันได้ถูกวิธี	๒.๑ สาธิตการแปร่งฟันที่ถูกต้องได้ ๒.๒ แปร่งฟันของตนเองอย่างถูกต้องได้
ด้านจิตพิสัย ๓. เพื่อให้ตระหนักต่อความสำคัญของการรักษาความสะอาดของฟัน	๓.๑ แปร่งฟันทุกครั้งหลังจากรับประทานอาหาร ๓.๒ บอกคุณค่าความสำคัญของการแปร่งฟันที่ถูกต้องได้

การเขียนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้

การเขียนขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ต้องมีรายละเอียดอย่างชัดเจนให้คนอื่นสามารถนำไปใช้ได้ด้วย คนอื่นอ่านแล้วรู้ได้ว่าต้องทำอะไร ต้องทำอะไร เพื่อวัตถุประสงค์อะไร ประกอบด้วยกิจกรรม ๖ ขั้นตอน คือ

๑. ขั้นเกริ่นนำ
๒. ขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
๓. ขั้นสะท้อนความคิด
๔. ขั้นทฤษฎี
๕. ขั้นนำไปใช้
๖. ขั้นสรุป

เปรียบเทียบการเขียนแผนแบบ ๖ ขั้นและ ๓ ขั้น

แบบ ๖ ขั้น	แบบ ๓ ขั้น
๑. ขั้นเกริ่นนำ	๑. ขั้นนำ .....
๒. ขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้	๒. ขั้นสอน .....
๓. ขั้นสะท้อนความคิด	
๔. ขั้นทฤษฎี	
๕. ขั้นนำไปใช้	
๖. ขั้นสรุป	๓. ขั้นสรุป .....

สื่อ/แหล่งเรียนรู้

สื่อ หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ ที่ครูนำมาใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้เพื่อให้
ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เร็วขึ้น เช่น หนังสือ แอลง รูปภาพ แผนที่ ส่วนแหล่งเรียนรู้ หมายถึงสถานที่
ที่จะใช้เป็นที่เรียนรู้ เช่น ห้องสมุด หนองน้ำ แปลงผัก ป่า วัด

การวัดผลประเมินผล

จะวัดผลและประเมินผลอย่างไร ต้องเขียน เครื่องมือวัดผลประเมินผล และบอกวิธีการ
วัดผลและประเมินผลไว้ให้ชัดเจน เช่น การสังเกต การถาม การสัมภาษณ์ การตรวจผลงาน แบบ
ฝึก แบบฝึกหัด ใบงาน รายงาน การทดสอบ การประเมินผลตามสภาพที่ปฏิบัติจริงโดยใช้แฟ้ม
สะสมผลงาน ระบุเกณฑ์การวัดผลครอบคลุมจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

๓. ส่วนท้ายของแผน

ส่วนท้ายของแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้ บันทึกหลังการ
จัดการเรียนรู้ ชื่อผู้เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ หรืออาจมี ข้อเสนอแนะของผู้บริหาร

บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้

การบันทึกหลังการจัดการเรียนรู้จะช่วยให้ครูทราบข้อบกพร่อง และหาแนวทางในการ
พัฒนาแผน และวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดีกว่า อาจเขียนบันทึกเป็นหัวข้อต่อไปนี้

ผลการจัดการเรียนรู้

ข้อดี .....

ข้อด้อย.....

ปัญหาและอุปสรรค

แนวทางแก้ไข

ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

ผู้เขียนแผนการจัดการเรียนรู้

(.....)

ตัวอย่างการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (๑๐ ชั่วโมง)

เรื่อง แนวทางทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สอนวันจันทร์ ที่ ๑๘ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ เวลา ๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น. (๑ ชั่วโมง)

มาตรฐาน ส.๑.๑ เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและสามารถนำหลักธรรมของศาสนาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

ข้อ ๑. รู้และเข้าใจประวัติความเป็นมา ความหมาย องค์ประกอบ ความสำคัญของศาสนา คัมภีร์ทางศาสนาที่ตนนับถือและวิเคราะห์พระจริยวัตรของศาสดา สาวกที่สำคัญของศาสนาต่าง ๆ

๑. สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาถือกำเนิดในบริเวณประเทศอินเดีย ต่อจากนั้นได้เผยแผ่ไปทั่วดินแดนชมพูทวีป แล้วขยายไปสู่ดินแดนต่างๆ ในประเทศใกล้เคียงและภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ลักษณะของหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลักความจริงที่เป็นสากล ซึ่งนอกจากจะเน้นในเรื่องการพัฒนาดนแล้วยังสอนให้รู้จักสร้างประโยชน์ให้สังคมส่วนรวม นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขแก่ชาวโลกอีกด้วย

๒. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

๑. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจแนวทางทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่างๆ ได้
๒. เพื่อให้เห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้
๓. เปรียบเทียบแนวทางทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยโบราณและแนวทางทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบันได้
๔. อธิบายแนวทางทางการเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาในสมัยโบราณและแนวทางทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบัน ได้

๓. สาระการเรียนรู้

๑. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
  - ๑.๑. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยโบราณ
  - ๑.๒. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบัน

๔. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

๑. นักเรียนสามารถอธิบายความหมายพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง

๒. นักเรียนสามารถอธิบายความเป็นมาของพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง

๓. นักเรียนสามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบพระพุทธศาสนาในสมัยโบราณและปัจจุบันได้ถูกต้อง

๔. นักเรียนสามารถบอกถึงประโยชน์ในการเรียนรู้พระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง

๕. กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นกริณนำ

๑. นักเรียนไหว้พระสวดมนต์ทำสมาธิก่อนเรียน ๕ นาที

๒. นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน

๓. แจกจุดประสงค์เรื่องที่จะเรียน นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๕-๖ คน

ขั้นประสบการณ์การเรียนรู้

๑. นักเรียนชม Power Point เกี่ยวกับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยโบราณและปัจจุบัน

๒. อธิบายเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยโบราณและปัจจุบัน

๓. นักเรียนช่วยกันเล่าประสบการณ์ที่ตนเคยพบเกี่ยวกับพระภิกษุเดินธรรมทูต

ขั้นสะท้อนความคิด

๑. นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยโบราณและปัจจุบัน

๒. นักเรียนส่งตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมาอธิบายหน้าชั้นเรียน

๓. อธิบายและตอบข้อสงสัย

ขั้นทฤษฎี

๑. นักเรียนช่วยกันสรุปความรู้ความเข้าใจที่ได้ศึกษาเป็นสาระสำคัญของวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยโบราณและปัจจุบัน

๒. ช่วยสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยโบราณและปัจจุบัน

ขั้นนำไปใช้

๑. นักเรียนทำใบงาน ที่ ๒.๑ ให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมาอภิปรายหน้าชั้นว่าสิ่งที่เรารู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอย่างไร

ขั้นสรุป

๑. ตรวจใบงานและเฉลยคำตอบที่ถูกต้อง

๒. ให้คำชมเชยนักเรียนที่ทำคะแนนสูงและให้กำลังใจสำหรับคนที่ได้คะแนนต่ำ

๓. สรุปสาระสำคัญที่สอนในวันนี้

๔. แจ้งเรื่องที่จะสอนในสัปดาห์ต่อไป

๖. สื่อ / แหล่งการเรียนรู้

๑. เอกสารการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
สาระพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓
๒. ใบงานที่ ๒.๑ เรื่อง แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๓. ข่าวการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทย
๔. ห้องสมุด / ห้องจริยธรรมของโรงเรียน / ห้องสมุดประชาชน
๕. แหล่งข้อมูลสารสนเทศ ค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ Internet

๗. การวัดและประเมินผล

๗.๑ วิธีการวัด

- สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
- ตรวจกิจกรรม / ใบงานรายบุคคล
- ตรวจผลงานกลุ่ม
- ตรวจแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน

๗.๒ เครื่องมือวัด

- แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
- แบบประเมินกิจกรรม / ใบงานรายบุคคล
- แบบประเมินผลงานกลุ่ม
- แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน

๗.๓ เกณฑ์การตัดสินผลการเรียนรู้

- เกณฑ์การตัดสินผลการเรียนรู้ พิจารณาจากใบงาน และการทำแบบทดสอบหลังเรียน

๘. บันทึกผลการจัดการเรียนรู้

ข้อดี.....

ข้อด้อย.....

๘.๒ ปัญหาและอุปสรรค.....

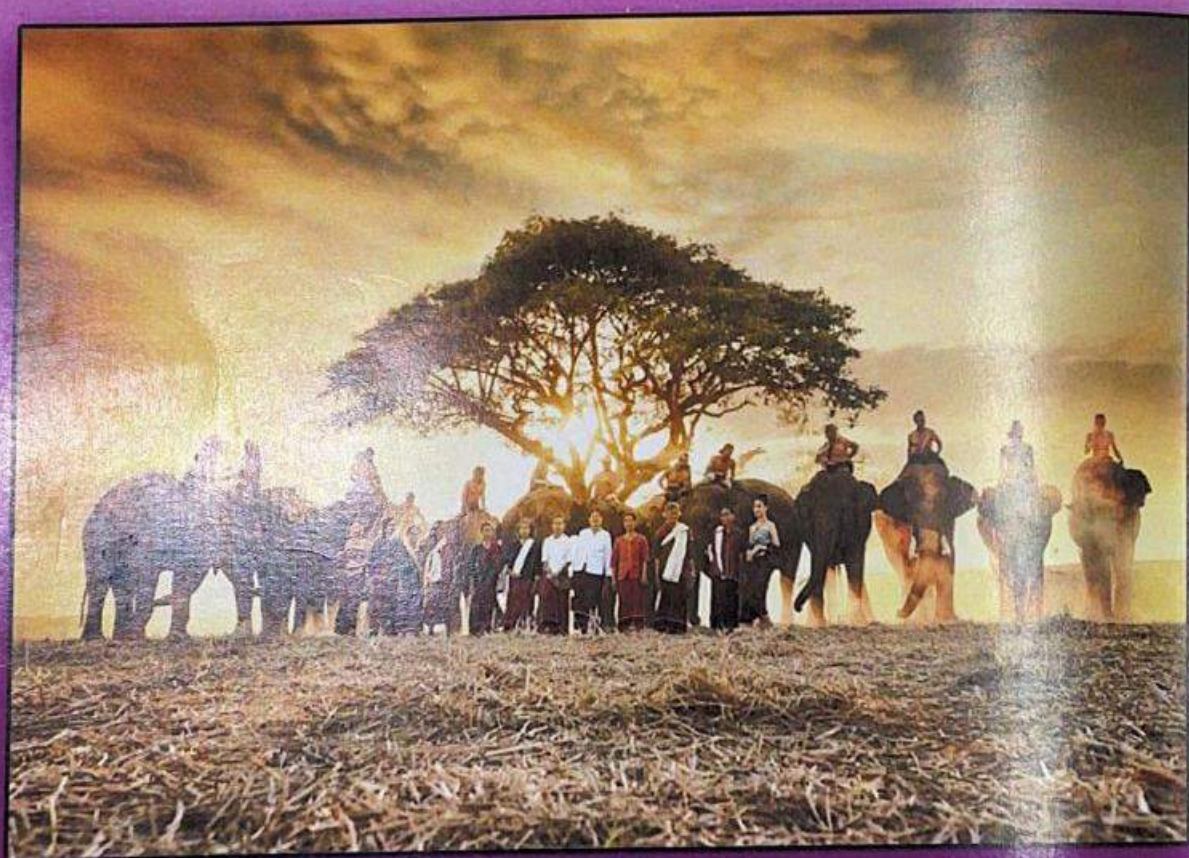
๘.๓ ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ไข.....

ลงชื่อ .....

(.....)

ผู้เขียนแผนการจัดการเรียนรู้

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ บ้านโคกกระเพา ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์